

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ A AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich	4
Informacje wstępne i dane statystyczne	4
Informacje o sprawach rozpatrywanych obecnie przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego.....	6
<i>A.E. przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 31 marca 2009 r., skarga nr 14480/04 (kluczowe zagadnienia: stosowanie środka zapobiegawczego zakazu opuszczania kraju, prawo do opuszczenia kraju zagwarantowane w art. 2 ust. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji).</i>	9
<i>Płonka przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 31 marca 2009 r., skarga nr 20310/02 (kluczowe zagadnienia: prawo do posiadania obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym; dopuszczalność wykorzystania jako dowodu wyjaśnień podejrzanego złożonych w postępowaniu przygotowawczym pod nieobecność obrońcy).</i>	10
<i>Antonicelli przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 19 maja 2009 r., skarga nr 2815/05 (kluczowe zagadnienia: dostęp do kasacji, rzetelność postępowania „okołokasacyjnego”, sposób liczenia terminu do wniesienia kasacji w przypadku złożenia przez obrońcę oświadczenia na podstawie art. 84 § 3 k.p.k.).</i>	12
<i>Sobolewski przeciwko Polsce (nr 2) – wyrok Trybunału z dnia 9 czerwca 2009 r., skarga nr 19847/07 (kluczowe słowa: prawo oskarżonego pozbawionego wolności do udziału w rozprawie odwoławczej, prawo do bronięcia się osobiście).</i>	16
All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy	18
<i>Poppe przeciwko Niderlandom – wyrok Trybunału z dnia 24 marca 2009 r., skarga nr 32271/04 (kluczowe zagadnienia: prawo do sądu niezawisłego i bezstronnego, wyłączenie sędziego z powodu orzekania w sprawie współsprawców w innym postępowaniu karnym).</i>	18
<i>Maresti przeciwko Chorwacji – wyrok Trybunału z dnia 25 czerwca 2009 r., skarga nr 55759/07 (kluczowe zagadnienia: dostęp do odwoławczego etapu postępowania w sprawie karnej, terminy do wniesienia środka zaskarżenia, zakaz ne bis in idem).</i>	20
WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIEŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 stycznia – 30 czerwca 2009 r.	24

CZĘŚĆ B BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną	26
<i>Sprawa C-166/08</i> – postanowienie ETS z dnia 19 maja 2009 r. w sprawie pytania prejudycjalnego skierowanego przez Amtsgericht Bidingen (Niemcy), w toku postępowania karnego przeciwko Guido Weberowi (kluczowe zagadnienia: odpowiedzialność karna za wprowadzenie do obrotu środka spożywczego opatrzonego nazwą wprowadzającą w błąd).....	26
<i>Sprawa C-1/07</i> – wyrok ETS z dnia 20 listopada 2009 r. w sprawie pytania prejudycjalnego skierowanego przez Landgericht Siegen (Niemcy), w toku postępowania karnego przeciwko Frankowi Weberowi (kluczowe zagadnienia: wzajemne uznawanie prawa jazdy, wpływ zatrzymania prawa jazdy w jednym państwie członkowskim na ważność prawa jazdy uzyskanego w innym państwie członkowskim).	29
WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 stycznia – 30 czerwca 2009 r.	33

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

Informacje wstępne i dane statystyczne

W okresie od dnia 1 stycznia do dnia 30 czerwca 2009 r. Trybunał ogłosił 66 wyroków w sprawach polskich, z czego 38 dotyczyło wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Ze względu na wagę i różnorodność zagadnień poruszanych w tych orzeczeniach, zostaną one poniżej pogrupowane według praw konwencyjnych, których dotyczą.

- I. **Prawo do życia (art. 2 Konwencji)** – *Mojsiejew przeciwko Polsce*¹, wyrok z dnia 24 marca 2009 r., skarga nr 11818/02 – naruszenie art. 2 Konwencji tak w aspekcie materialnym (użycie środków przymusu i brak należytego nadzoru nad zatrzymanym w izbie wytrzeźwień), jak i proceduralnym (brak prowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności śmierci syna skarżącej).

- II. **Zakaz tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania (art. 3 Konwencji):**
 - Naruszenie art. 3 Konwencji z powodu niezapewnienia odpowiednich warunków pobytu w aresztach śledczych (zakładach karnych) lub odpowiedniej opieki medycznej w czasie detencji: wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., *Sławomir Musiał przeciwko Polsce*², skarga nr 28300/06; wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., *Wenerski przeciwko Polsce*, skarga nr 44369/02; wyrok z dnia 3 lutego 2009 r., *Kaprykowski przeciwko Polsce*, skarga nr 23052/05.
 - Naruszenie art. 3 Konwencji z powodu niehumanitarnego lub poniżającego traktowania w czasie zatrzymania przez policję lub inne uprawnione organy i brak prowadzenia skutecznego, rzetelnego postępowania wyjaśniającego, czy miało miejsce przekroczenie uprawnień przez funkcjonariuszy: wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r., *Lewandowski i Lewandowska przeciwko Polsce*, skarga nr 15562/02; wyrok z dnia 24 lutego 2009 r., *Pieniak przeciwko Polsce*, skarga nr 19616/04; wyrok z dnia 31 marca 2009 r., *Wiktorko przeciwko Polsce*, skarga nr 14612/02; wyrok z dnia 12 maja 2009 r., *Mrozowski przeciwko Polsce*, skarga nr 9258/04.

- III. **Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5 Konwencji):**
 - Naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania (15 wyroków): wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r., *Łoś przeciwko Polsce*, skarga nr 24023/06; wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r., *Filon przeciwko Polsce*, skarga nr 39163/06; wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r., *Lemejda przeciwko Polsce*, skarga nr 11825/07; wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r., *Rybacki przeciwko Polsce*, skarga nr 52479/99; wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., *Żywicki przeciwko Polsce*, skarga nr 27992/06; wyrok z dnia 20 stycznia

¹ Streszczenie wyroku w j. polskim dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości pod adresem: http://www.ms.gov.pl/re/re_zes_01-02-03_2009.rtf

² Streszczenie wyroku w j. polskim dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości pod adresem: http://www.ms.gov.pl/re/re_zes_01-02-03_2009.rtf

2009 r., *Pakos przeciwko Polsce*, skarga nr 3252/04; wyrok z dnia 27 stycznia 2009 r., *Sadowycz przeciwko Polsce*, skarga nr 37274/06; wyrok z dnia 3 lutego 2009 r., *Kauczor przeciwko Polsce*³, skarga nr 45219/06; wyrok z dnia 3 marca 2009 r., *Hilgartner przeciwko Polsce*, skarga nr 37976/06; wyrok z dnia 21 kwietnia 2009 r., *Rusiecki przeciwko Polsce* skarga nr 36246/97; wyrok z dnia 28 kwietnia 2009 r., *Godysz przeciwko Polsce*, skarga nr 46949/07; wyrok z dnia 19 maja 2009 r., *Kulikowski przeciwko Polsce*, skarga nr 18353/03; wyrok z dnia 9 czerwca 2009 r., *Jan Pawlak przeciwko Polsce*, skarga nr 8661/06; wyrok z dnia 9 czerwca 2009 r., *Marzec przeciwko Polsce*, skarga nr 42868/06; wyrok z dnia 23 czerwca 2009 r., *Figas przeciwko Polsce*, skarga nr 7883/07.

- Brak naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania: wyrok z dnia 10 marca 2009 r., *Kaźmierczak przeciwko Polsce*, skarga nr 4317/04⁴.
- Naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku niezwłocznego rozpoznania zażalenia skarżącego na decyzję w przedmiocie tymczasowego aresztowania: wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., *Żywicki przeciwko Polsce*, skarga nr 27992/06.

IV. Prawo do rzetelnego procesu (art. 6 Konwencji):

- Naruszenie art. 6 Konwencji z powodu przewlekłego prowadzenia postępowania karnego: wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r., *Janusz Dudek przeciwko Polsce*, skarga nr 39712/05; wyrok z dnia 3 lutego 2009 r., *Kauczor przeciwko Polsce*, skarga nr 45219/06; wyrok z dnia 31 marca 2009 r., *A.E. przeciwko Polsce*, skarga nr 14480/04; wyrok z dnia 21 kwietnia 2009 r., *Jelitto przeciwko Polsce*, skarga nr 17602/07; wyrok z dnia 9 czerwca 2009 r., *Matoń przeciwko Polsce*, skarga nr 30279/07; wyrok z dnia 23 czerwca 2009 r., *Wroński przeciwko Polsce*, skarga nr 473/07.
- Naruszenie art. 6 Konwencji z powodu niezapewnienia równości stron w postępowaniu lustracyjnym: wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., *Jałowiecki przeciwko Polsce*, skarga nr 34030/07; wyrok z dnia 28 kwietnia 2009 r., *Rasmussen przeciwko Polsce*, skarga nr 38886/05.
- Naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji z powodu niedoprowadzenia oskarżonego pozbawionego wolności na rozprawę odwoławczą: 2 wyroki wydane dnia 9 czerwca 2009 r., *Strzałkowski przeciwko Polsce* (skarga nr 31509/02) i *Sobolewski przeciwko Polsce* (skarga nr 19847/07).
- Naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji z powodu niezapewnienia dostępu do kasacyjnego etapu postępowania: wyrok z dnia 19 maja 2009 r., *Kulikowski przeciwko Polsce*, skarga nr 18353/03; wyrok z dnia 19 maja 2009 r., *Antonicelli przeciwko Polsce*, skarga nr 2815/05.
- Naruszenie art. 6 ust. 3 „c” z powodu ograniczenia swobody kontaktów oskarżonego z jego obrońcą w postępowaniu przygotowawczym: wyrok z dnia 13 stycznia 2009 r., *Rybacki przeciwko Polsce*, skarga nr 52479/99⁵.

³ Streszczenie wyroku w j. polskim dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości pod adresem: http://www.ms.gov.pl/re/re_zes_01-02-03_2009.rtf

⁴ Sprawa omówiona w Biuletynie Prawa Karnego Nr 3/2009.

⁵ Sprawa omówiona w Biuletynie Prawa Karnego Nr 1/2009.

- Naruszenie zasady domniemania niewinności (art. 6 ust. 2 Konwencji): wyrok z dnia 10 marca 2009 r., *Kaźmierczak przeciwko Polsce*, skarga nr 4317/04.
- Naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” z powodu uznania za dowód w sprawie wyjaśnień oskarżonej złożonych w postępowaniu przygotowawczym pod nieobecność obrońcy: wyrok z dnia 31 marca 2009 r., *Płonka przeciwko Polsce*, skarga nr 20310/02.

V. Prawo do prywatności (art. 8 Konwencji):

- Naruszenie art. 8 Konwencji z powodu ocenzurowania korespondencji osadzonego z Trybunałem: wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., *Wenerski przeciwko Polsce*, skarga nr 44369/02; wyrok z dnia 9 czerwca 2009 r., *Krawiecki przeciwko Polsce*, skarga nr 49128/06;
- Naruszenie art. 8 Konwencji z powodu nieudzielenia osadzonemu przepustki w celu wzięcia udziału w pogrzebie rodzica: wyrok z dnia 20 stycznia 2009 r., *Czarnowski przeciwko Polsce*, skarga nr 28586/03.

VI. Prawo do swobody wypowiedzi (art. 10 Konwencji): wyrok z dnia 24 lutego 2009 r., *Długołęcki przeciwko Polsce*, skarga nr 23806/03.

VII. Prawo do opuszczenia kraju (art. 2 ust. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji): wyrok z dnia 31 marca 2009 r., *A.E. przeciwko Polsce*, skarga nr 14480/04.

Informacje o sprawach rozpatrywanych obecnie⁶ przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego.

1. Sprawa *Włoch przeciwko Polsce* (skarga nr 33475/08)⁷:

Skarżący, Adam Włoch, jest obywatelem polskim, zamieszkującym na stałe w Krakowie. Skarżący był tymczasowo aresztowany od dnia 20 września 1994 r. do dnia 11 stycznia 1995 r. w związku z zarzutem popełnienia przestępstwa handlu ludźmi przez organizowanie nielegalnych adopcji. Ostatecznie postępowanie karne w odniesieniu do tego zarzutu zostało prawomocnie umorzone dnia 20 stycznia 2001 r.

Dnia 16 maja 2000 r. skarżącemu postawiono zarzut posługiwania się sfałszowanym pełnomocnictwem do reprezentowania państwa C. Skarżący został skazany za ten czyn wyrokiem Sądu Rejonowego w Tarnobrzegu z dnia 16 czerwca 2005 r. na karę grzywny w wymiarze 228 stawek dziennych, po 10 zł każda. Na podstawie art. 63 § 1 k.k. sąd postanowił zaliczyć skarżącemu okres odbytego tymczasowego aresztowania na poczet orzeczonej grzywny. Skarżący bezskutecznie odwoływał się od tego wyroku.

Dnia 21 stycznia 2002 r. skarżący złożył wniosek o odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie, domagając się kwoty 500.000 zł. tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i 150.000 zł. odszkodowania za szkodę majątkową spowodowaną niesłusznym tymczasowym aresztowaniem.

⁶ Stan na dzień 30 czerwca 2009 r.

⁷ Streszczenie skargi opracowane na podstawie opisu sprawy udostępnionego przez Trybunał pod adresem: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=W%u0142och&sessionid=26449210&skin=hudoc-cc-en>

Dnia 30 czerwca 2006 r. Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu oddalił wniosek skarżącego uznając, że cały okres stosowania tymczasowego aresztowania (które sąd ten uznał za „niewątpliwie niesłuszne”) został już skarżącemu zaliczony na poczet kary grzywny wymierzonej w kwocie 2.280 zł. Skarżący odwołał się od tego wyroku, powołując się m. in. na art. 5 ust. 5 Konwencji⁸. Dnia 5 października 2006 r. Sąd Apelacyjny w Rzeszowie nie uwzględnił apelacji skarżącego. Dnia 20 września 2007 r. Sąd Najwyższy rozpoznawał kasację od tego wyroku. Skład SN rozpoznający kasację postanowił przekazać powiększonemu składowi SN następujące pytanie prawne:

Czy w wypadku zaliczenia – na podstawie art. 417 k.p.k. i zgodnie z regułami określonymi w art. 63 k.k. – na poczet orzeczonej kary grzywny okresu tymczasowego aresztowania odbytego w innej sprawie, roszczenie o zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie uznać należy za zrekompensowane – czy też, uwzględniając przepisy art. 553 k.p.k. (a contrario) oraz zasady orzekania odszkodowania w wysokości odzwierciedlającej zarówno realnie poniesioną stratę i utraconą korzyść, jak i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 552 § 1 i § 4 k.p.k.), a także art. 417¹ § 2 k.c.), roszczenie takie przysługuje w zakresie, w którym wysokość kwoty należnego odszkodowania i zadośćuczynienia przewyższałaby kwotę orzeczonej kary grzywny.

Dnia 20 września 2007 r. SN wydał postanowienie w tej sprawie orzekając, że:

Zaliczenie, według reguł wynikających z art. 417 k.p.k. i art. 63 k.k., okresu aresztowania na poczet kar orzeczonych wobec skazanego w tej samej lub w innej sprawie, wyklucza późniejsze skuteczne wystąpienie z roszczeniem o odszkodowanie i zadośćuczynienie na podstawie przepisów rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego, za ten sam okres, jak również wcześniejsze uzyskanie odszkodowania i zadośćuczynienia w tym trybie wyklucza zaliczenie tego okresu tymczasowego aresztowania na poczet tych kar.

W rezultacie kasacja skarżącego została uznana za bezzasadną.

Dnia 26 czerwca 2008 r. skarżący wniósł skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w której przedstawił zarzut naruszenia art. 5 ust. 5 Konwencji. Zdaniem skarżącego praktyka zaliczania tymczasowego aresztowania na poczet kary grzywny jest wysoce niesprawiedliwa i skutkuje niemożnością uzyskania odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie. Skarżący powołał się przy tym na fakt, że sądy polskie w dwóch innych sprawach, dotyczących podejrzanych objętych tym samym postępowaniem przygotowawczym co skarżący, zasądziły na ich rzecz odpowiednio 58.500 zł (za 24 dni tymczasowego aresztowania) i 75.000 zł. odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie.

Dnia 21 stycznia 2009 r. skarga skarżącego została przekazana rządowi do ustosunkowania się.

⁸ Przepis ten stanowi: Każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią tego artykułu zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania.

2. Sprawa *Franciszek Laska przeciwko Polsce* (skarga nr 42446/06)⁹.

Skarżący został skazany przez Sąd Rejonowy w Tarnowie za dopuszczenie się innej czynności seksualnej wobec swojej siedmioletniej wówczas córki na karę 2 lat i 8 miesięcy pozbawienia wolności. Sąd oparł ustalenia w sprawie m. in. na zeznaniach pokrzywdzonej złożonych w postępowaniu przygotowawczym w trybie art. 185a k.p.k. i odczytanych następnie na rozprawie. Wniosek skarżącego o przesłuchanie pokrzywdzonej na rozprawie został oddalony przez sąd, który uznał, że przeprowadzenie tej czynności zagrażałoby jej zdrowiu psychicznemu. Zarówno w apelacji, jak i w kasacji od tego wyroku skarżący twierdził, że doszło do naruszenia jego prawa do obrony, gdyż nie miał możliwości zadawania pytań świadkowi oskarżenia. Sąd Najwyższy oddalając kasację obrońcy skarżącego stwierdził (postanowienie z dnia 6 lipca 2006 r., IV KK 226/06):

„Zasadą określoną w art. 185a k.p.k. jest przesłuchanie jednorazowe, o ile nie zachodzą taksatywnie wymienione w przepisie okoliczności usprawiedliwiające odstępstwo od określonej przepisem reguły. Po pierwsze, ujawnienie się istotnych okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania i po drugie, zgłoszenie przez oskarżonego żądania ponownego przesłuchania, gdy oskarżony nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

Wbrew twierdzeniu obrońcy w sprawie nie zaistniały żadne nowe okoliczności dotyczące stawianych skazanemu zarzutów. Zeznania małoletniej pokrzywdzonej w sposób jasny, nie budzący wątpliwości świadczą o winie i sprawstwie skazanego. Należy zauważyć, że dokonując oceny zeznań pokrzywdzonej sąd meriti kierował się opinią biegłego, z której jednoznacznie wynika, że zeznania te spełniają wiele psychologicznych kryteriów wiarygodności. Uwzględniając obszerność opisu i logiczne powiązanie relacjonowanych w zeznaniach wydarzeń, nie sposób odmówić im wiarygodności.

Odnosząc się z kolei do drugiej ze wskazanych okoliczności uzasadniającej ponowne przesłuchanie małoletniej pokrzywdzonej, stwierdzić należy, że – z punktu widzenia standardu art. 6 ust. 3 KE – oskarżony musi mieć możliwość wnioskowania powtórnego przesłuchania pokrzywdzonego i takie prawo w § 1 art. 185a k.p.k. mu zagwarantowano. Jednakże złożenie powyższego żądania nie oznacza konieczności ponownego przesłuchania (nie wynika to również z literalnego brzmienia art. 185a k.p.k.) albowiem żądanie to podlega ocenie – jak każdy wniosek dowodowy – przez Pryzmat art. 170 k.p.k. Sięgnięcie zatem przez sądy obu instancji do wykładni celowościowej i wskazywanie na funkcję ochronną komentowanego przepisu jest całkowicie uzasadnione.”

W skardze do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, przekazanej rządowi do ustosunkowania się dnia 18 czerwca 2009 r., skarżący podnosi zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „d” Konwencji z powodu pozbawienia go możliwości zadawania pytań pokrzywdzonej w toku postępowania karnego.

* *

* *

⁹ Streszczenie skargi opracowane na podstawie opisu sprawy udostępnionego przez Trybunał pod adresem: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbk&action=html&highlight=Laska&sessionid=26517552&skin=hudoc-cc-en>

A.E. przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 31 marca 2009 r., skarga nr 14480/04 (kluczowe zagadnienia: stosowanie środka zapobiegawczego zakazu opuszczania kraju, prawo do opuszczenia kraju zagwarantowane w art. 2 ust. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji)¹⁰.

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Omawiane orzeczenie, podobnie jak wyrok w sprawie *Zmarzlak przeciwko Polsce* (z dnia 15 stycznia 2008 r., skarga nr 37522/02) wskazuje, że stosowanie nieizolacyjnych środków zapobiegawczych może naruszać Konwencję wówczas, gdy jest nadmierne i nieproporcjonalne do celu, jakiemu ma służyć. Jest to zarazem pierwsze orzeczenie w sprawie polskiej, w którym Trybunał dokonał wykładni prawa do opuszczenia kraju zagwarantowanego w art. 2 ust. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący został zatrzymany dnia 15 grudnia 1999 r. a następnie tymczasowo aresztowany w związku z zarzutem popełnienia oszustwa. W marcu 2000 r. rozpoczęło się postępowanie sądowe przeciwko skarżącemu. We wrześniu 2000 r., po kilkakrotnej zmianie właściwości miejscowej sądu, nastąpił zwrot sprawy do postępowania przygotowawczego. Dnia 29 grudnia 2000 r. Prokurator Rejonowy w Suwałkach postanowił uchylić stosowanie tymczasowego aresztowania wobec skarżącego. Zastosował wobec niego poręczenie majątkowe i zakaz opuszczania kraju.

Nowy akt oskarżenia przeciwko skarżącemu wpłynął do Sądu Rejonowego w Jaworznie dnia 16 maja 2001 r. W lutym 2002 r. sąd postanowił o zawieszeniu postępowania, gdyż jeden ze współoskarżonych miał problemy zdrowotne. Postępowanie zostało podjęte w styczniu 2003 r.

Dnia 13 października 2005 r. sąd wydał wyrok skazujący skarżącego na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Wyrok ten został uchylony dnia 13 marca 2007 r. Według ustaleń Trybunału, w dniu wydania wyroku strasburskiego postępowanie karne przeciwko skarżącemu nadal toczyło się przed Sądem Rejonowym w Jaworznie.

Dnia 20 lipca 2006 r. skarżący złożył wniosek do Sądu Rejonowego w Jaworznie o uchylenie stosowania wobec niego zakazu opuszczania kraju. Argumentował, że zmarła jego siostra i z tego powodu chciałby odwiedzić pogrążoną w żałobie matkę mieszkającą w Libii. Wniosek ten nie został uwzględniony przez sąd, który uznał, że skarżący może ukrywać się, co potwierdza ujawniony przez niego zamiar wyjazdu do Libii.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił, że stosowanie wobec niego zakazu opuszczania kraju przez okres ponad ośmiu lat stanowił nadmierne ograniczenie swobody przemieszczania się. Trybunał postanowił o rozpoznaniu tego zarzutu na gruncie art. 2 ust. 2 Protokołu 4 do Konwencji. Przepis ten stanowi: „Każdy może swobodnie opuścić jakikolwiek kraj, w tym swój własny.” Art. 2 ust. 3 Protokołu nr 4 reguluje, w jakich okolicznościach może nastąpić ograniczenie w korzystaniu z tego prawa.

¹⁰ Wyrok dotyczy także zarzutu przewlekłości postępowania karnego, jednak to zagadnienie, jako powszechnie znane, zostanie pominięte w jego omówieniu.

Ponadto skarżący zarzucił naruszenie art. 8 Konwencji w związku z odmową uwzględnienia jego wniosku o uchylenie stosowania środka zapobiegawczego.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał nie miał wątpliwości, że zastosowane wobec skarżącego ograniczenie jego prawa do opuszczenia kraju było przewidziane przez prawo krajowe i służyło ochronie jednego z celów wymienionych w art. 2 ust. 3 Protokołu nr 4 do Konwencji, mianowicie utrzymaniu porządku publicznego. Pozostało ustalić jedynie to, czy ingerencja w prawo skarżącego była proporcjonalna do tego celu.

Trybunał ustalił, że paszport skarżącego został zatrzymany dnia 29 grudnia 2000 r. a w wydanej po prawie sześciu latach decyzji w przedmiocie wniosku skarżącego o uchylenie zakazu opuszczania kraju, sąd jedynie powołał się na ryzyko ukrywania się skarżącego. Zdaniem Trybunału nawet jeżeli ograniczenia nałożone na prawo skarżącego do swobodnego poruszania się były uzasadnione w początkowym okresie ich stosowania, to wraz z upływem czasu stały się nieproporcjonalne. Trybunał stwierdził, że **organy krajowe nie są uprawnione do utrzymywania ograniczeń w prawie osób do swobodnego przemieszczania się bez przeprowadzania okresowych ocen zasadności tych ograniczeń** (por. wyrok w sprawie *Riener przeciwko Bułgarii* z dnia 23 maja 2006 r., § 121). W sprawie skarżącego taka ocena miała miejsce tylko raz, na wniosek skarżącego, co wskazuje, że stosowany wobec niego zakaz opuszczania kraju stanowił w rzeczywistości automatyczny, blankietowy środek o nieokreślonym czasie trwania. Zdaniem Trybunału takie stosowanie tego zakazu jest sprzeczne z wynikającym z art. 2 Protokołu nr 4 obowiązkiem państwa podjęcia odpowiednich kroków w celu zapewnienia, że ingerencja w prawo skarżącego do opuszczenia Polski pozostaje usprawiedliwiona i proporcjonalna przez cały okres jej trwania.

Trybunał orzekł, że w sprawie skarżącego miało miejsce naruszenie prawa zagwarantowanego w art. 2 ust. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji.

Płonka przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 31 marca 2009 r., skarga nr 20310/02 (kluczowe zagadnienia: prawo do posiadania obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym; dopuszczalność wykorzystania jako dowodu wyjaśnień podejrzanego złożonych w postępowaniu przygotowawczym pod nieobecność obrońcy).

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Wyrok w sprawie *Płonka* to pierwszy judykat wydany w sprawie polskiej, w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji z powodu niezapewnienia podejrzanego obecności obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu w postępowaniu przygotowawczym i wykorzystania złożonych w takich warunkach wyjaśnień w późniejszym postępowaniu sądowym. Trybunał uznał, że skarżące, jako osobie zatrzymanej w stanie nietrzeźwości i cierpiącej od lat na chorobę alkoholową, należało zapewnić obecność obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu. Niewystarczające w opinii Trybunału było jedynie poinformowanie skarżące na piśmie o przysługujących jej prawach, w tym o prawie do milczenia i posiadania obrońcy.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżąca została zatrzymana dnia 8 kwietnia 1999 r. w związku z zarzutem zabójstwa. Dnia 9 kwietnia 1999 r. prokurator przedstawił jej zarzut dokonania zabójstwa E.L. w dniu zatrzymania oraz przesłuchał w charakterze podejrzanej, po uprzednim zaznajomieniu ze spisem praw i obowiązków procesowych. Otrzymanie pouczenia skarżąca potwierdziła własnoręcznym podpisem. Dnia 10 kwietnia 1999 skarżącą została ponownie przesłuchana przez prokuratora. Składając wyjaśnienia dnia 9 i 10 kwietnia 1999 r. skarżącą przyznała, że dnia 7 kwietnia 1999 spożywała alkohol ze swoim dawnym kolegą z pracy i zadała mu kilka ciosów nożyczkami, ponieważ ją zdenerwował, ale nie miała zamiaru pozbawić go życia. Stwierdziła również, że nie pamięta zbyt wiele z tego, co się zdarzyło oraz poinformowała, że od 20 lat cierpi na chorobę alkoholową.

Dnia 19 kwietnia 1999 r. prokurator postanowił o powołaniu biegłych psychiatrów w celu zbadania poczytalności skarżącej a dnia 23 kwietnia 1999 wystąpił do sądu z wnioskiem o wyznaczenie dla niej obrońcy z urzędu. Od dnia 5 maja 1999 r. skarżącą była reprezentowana w sprawie przez obrońcę z wyboru.

Akt oskarżenia przeciwko skarżącej został wniesiony do Sądu Okręgowego w Katowicach dnia 28 czerwca 1999 r. W czasie rozprawy skarżącą odwołała swoje wyjaśnienia złożone w postępowaniu przygotowawczym argumentując, że zostały uzyskane pod presją. Powoływała się również na swoją chorobę alkoholową.

Sąd nie dał wiary wyjaśnieniom skarżącej złożonym na rozprawie, uznał natomiast za wiarygodne jej wyjaśnienia z postępowania przygotowawczego. W sprawie przesłuchano jeszcze kilku świadków. Wyrok skazujący na karę 11 lat pozbawienia wolności został utrzymany w mocy przez sąd odwoławczy, a kasacja obrony oddalona jako oczywiście bezzasadna bez sporządzenia uzasadnienia.

2. Zarzuty skarżącej

Skarżąca postawiła zarzut naruszenia art. 6 Konwencji wskutek niezapewnienia jej pomocy obrońcy na początkowym etapie postępowania przygotowawczego.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał najpierw przypomniał, w jakim zakresie gwarancje rzetelnego procesu z art. 6 Konwencji odnoszą się do postępowania przygotowawczego. Powołał się w tym celu na wyrok w sprawie *Imbrosca przeciwko Szwajcarii* (z dnia 24 listopada 1993 r.), w którym stwierdził, że **zagwarantowanie prawa do obrony przewidzianego w art. 6 ust. 3 „c” Konwencji na etapie postępowania przygotowawczego odgrywa istotną rolę wówczas, gdy rzetelność postępowania sądowego może być poważnie uszczuplona wskutek braku realizacji tego prawa.** Zatem sposób w jaki należy przestrzegać wymogów art. 6 ust. 3 „c” Konwencji w postępowaniu przygotowawczym zależy w dużej mierze od szczególnych okoliczności danego procesu.

Następnie Trybunał stwierdził, że prawo krajowe może przewidywać, że wyjaśnienia złożone przez podejrzanego w czasie przesłuchania policyjnego są wykorzystywane na rozprawie. Jednakże w takich przypadkach „z art. 6 Konwencji wynika co do zasady wymóg

zapewnienia podejrzanemu korzystania z pomocy obrońcy już na początkowym etapie przesłuchania policyjnego” (§ 34 wyroku).

Trybunał powołał się także na wyrok w sprawie *Salduz przeciwko Turcji* (wyrok z dnia 27 listopada 2008 r.), w którym Wielka Izba Trybunału stwierdziła, że „**co do zasady dochodzi do nieodwołalnego naruszenia prawa do obrony, jeżeli obciążające wyjaśnienia złożone w czasie przesłuchania policyjnego w postępowaniu przygotowawczym pod nieobecność obrońcy są następnie użyte jako podstawa dowodowa wyroku skazującego**”.

Odnosząc powyższe, ogólne standardy do okoliczności omawianej sprawy, Trybunał odrzucił wstępne zastrzeżenie rządu, że skarżąca była w prawidłowy sposób poinformowana o prawie do milczenia i prawie do posiadania obrońcy, zatem świadomie i dobrowolnie nie skorzystała z tych praw. Trybunał przyznał, że takie poinformowanie miało miejsce i odnotował fakt, że skarżąca nie wniosła o przyznanie jej obrońcy z urzędu. Stwierdził jednak, że „nie ma informacji, które pozwalałyby twierdzić, że skarżąca wyraźnie zrzekła się prawa do obecności obrońcy podczas przesłuchań w dniach 8, 9 i 10 kwietnia 1999 r. Trybunał przypomniał, że skuteczność zrzeczenia się praw konwencyjnych zależy od tego, czy nastąpiło ono w wyraźny, nieodwołalny sposób i czy towarzyszyło mu zapewnienie minimalnych gwarancji odpowiednich do wagi zrzeczenia się. Zdaniem Trybunału w okolicznościach niniejszej sprawy zapewnienie w formularzu praw i obowiązków o prawie do milczenia i posiadania obrońcy nie może być uznane za wiarygodne (*reliable*). W rezultacie Trybunał uznał, że nie doszło do jednoznacznego zrzeczenia się przez skarżącą jej prawa do rzetelnego procesu.

Szczególną okolicznością, jaką Trybunał wziął pod uwagę było to, że skarżąca cierpiała na chorobę alkoholową i wraz z denatem wypijała jeden dzień przez zatrzymaniem znaczną ilość alkoholu (pół litra wódki i trochę wina). Zdaniem Trybunału ta okoliczność spowodowała, że skarżąca była w trudnej sytuacji (była podatna na skrzywdzenie), co organy procesowe powinny wziąć pod uwagę w czasie przesłuchania, w szczególności w odniesieniu do oceny jej prawa do posiadania obrońcy podczas tej czynności procesowej.

Trybunał stwierdził, że brak obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania bez wątpienia miał negatywny wpływ na jej sytuację procesową. Zatem ani późniejsze reprezentowanie skarżącej przez obrońcę, ani kontradiktoryjny przebieg postępowania sądowego, nie były w stanie zniwelować negatywnych skutków braku obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu.

Trybunał stwierdził jednogłośnie, że w sprawie skarżącej doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji i zasądził na jej rzecz 2000 euro słusznego zadośćuczynienia.

Antonicelli przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 19 maja 2009 r., skarga nr 2815/05 (kluczowe zagadnienia: dostęp do kasacji, rzetelność postępowania „okółokasacyjnego”, sposób liczenia terminu do wniesienia kasacji w przypadku złożenia przez obrońcę oświadczenia na podstawie art. 84 § 3 k.p.k.)¹¹.

¹¹ Tego samego dnia Trybunał ogłosił drugi wyrok w sprawie polskiej dotyczący tej samej problematyki (*Kulikowski przeciwko Polsce*, skarga nr 18353/03).

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący został skazany przez Sąd Okręgowy w Opolu za zabójstwo na karę 15 lat pozbawienia wolności. Dnia 8 grudnia 2004 r. obrońca skarżącego z urzędu (J.G.) wniósł apelację od tego wyroku. Jednocześnie adwokat J.G. złożył do sądu wnioski o zwolnienie go z obowiązku obrony skarżącego i wyznaczenie innego obrońcy. Tego samego dnia obrońca wysłał list do skarżącego w którym poinformował go, że nie ma szans na uwzględnienie apelacji i że w żadnym razie nie będzie go reprezentował w postępowaniu kasacyjnym.

Dnia 16 grudnia 2004 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji. Na rozprawie odwoławczej skarżącego reprezentował już inny obrońca z urzędu, D.K.

Dnia 10 marca 2005 r. prezes sądu odwoławczego uwzględnił wniosek skarżącego o przyznanie mu obrońcy z urzędu i wyznaczył adwokata J.G. w celu rozważenia wniesienia kasacji. Dnia 15 marca 2005 r. wyrok sądu odwoławczego wraz z uzasadnieniem został doręczony adwokatowi i skarżącemu. Dnia 16 marca 2005 r. adwokat złożył do sądu wnioski o zwolnienie go z funkcji obrońcy skarżącego. Oświadczył w nim, że już wcześniej informował skarżącego o braku zamiaru wniesienia kasacji w jego sprawie oraz o braku szans na uwzględnienie apelacji, co potwierdził wyrok sądu odwoławczego.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu poinformował skarżącego o decyzji adwokata listem z dnia 22 marca 2005 r. W informacji tej zawarto pouczenie, że w tych okolicznościach jedynym środkiem prawnym przysługującym skarżącemu jest złożenie wniosku do Rzecznika Praw Obywatelskich o wniesienie na jego korzyść kasacji nadzwyczajnej. Wspomniany list został doręczony skarżącemu dnia 29 marca 2005 r.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił w skardze, że odmowa sporządzenia kasacji przez obrońcę wyznaczonego z urzędu pozbawiła go dostępu do Sądu Najwyższego. Skarżący powołał się na art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał najpierw przypomniał wynikające z art. 6 Konwencji zasady ponoszenia przez państwo odpowiedzialności za jakość pomocy prawnej oferowanej przez obrońców z urzędu. Stwierdził, że **co do zasady państwa – strony Konwencji odpowiadają za działania swoich organów, tymczasem adwokat, nawet ten wyznaczony z urzędu, nie może być uznany za organ państwa. Mając na względzie niezależność adwokatury od państwa, należy uznać, że sposób prowadzenia obrony jest co do zasady sprawą podlegającą uzgodnieniu pomiędzy oskarżonym i jego obrońcą i nie może, poza wyjątkowymi przypadkami, skutkować odpowiedzialnością państwa na gruncie Konwencji** (por. m. in. wyrok w sprawie *Artico przeciwko Włochom* z dnia 30 maja 1980 r.; wyrok w sprawie *Daud przeciwko Portugalii* z dnia 21 kwietnia 1998 r.).

Trybunał zauważył jednocześnie, że **samo przyznanie obrońcy oskarżonemu nie zapewnia jeszcze efektywności pomocy prawnej. Są bowiem przypadki, w których organy państwowe nie powinny pozostawać bierne, jeżeli zostały poinformowane o**

problemach z wykonywaniem pomocy prawnej. To, czy pomoc prawną należy uznać za efektywną w praktyce, zależy od okoliczności danej sprawy (por. m. in. *Siałkowska przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 22 marca 2007 r.).

Trybunał zaznaczył również, że państwa-strony Konwencji posiadają swobodę w wyborze sposobu uregulowania dostępu do poszczególnych etapów postępowania. Jednakże zadaniem Trybunału jest sprawdzenie, czy wybrana metoda jest zgodna z Konwencją. W wykonywaniu swoich obowiązków zapewnienia pomocy prawnej stronom postępowania karnego, państwo musi ponadto wykazać się rzetelnością, aby zagwarantować tymże stronom rzeczywiste i efektywne korzystanie z praw przewidzianych w art. 6 Konwencji (por. *R.D. przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 18 grudnia 2001 r.).

Odnosząc powyższe ogólne ustalenia do okoliczności omawianej sprawy, Trybunał stwierdził, co następuje:

*„37. Trybunał odnotowuje, że Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 czerwca 1997 r. uznał, że rola obrońcy wyznaczonego z urzędu dla potrzeb wniesienia kasacji powinna być rozumiana jako zobowiązanie do udzielenia skazanemu kompleksowej porady prawnej, w szczególności w odniesieniu do perspektyw powodzenia skargi kasacyjnej w danej sprawie. SN orzekł, że dopuszczalne jest, aby adwokat wyznaczony z urzędu w sprawie karnej odmówił sporządzenia i wniesienia kasacji, która to linia orzecznictwa została utrzymana w kolejnych judykatach. Z punktu widzenia art. 6 Konwencji, biorąc pod uwagę cechy postępowania kasacyjnego w procesie karnym, Trybunał akceptuje to stanowisko (por. wyrok w sprawie *Staroszczyk przeciwko Polsce*, § 113).*

38. W związku z powyższym, Trybunał podkreśla, że do obowiązków Państwa należy zapewnienie odpowiedniej równowagi pomiędzy – z jednej strony – skutecznym prawem do dostępu do wymiaru sprawiedliwości a z drugiej – niezależnością wykonywania zawodów prawniczych [...]. Sam fakt, że obrońca wyznaczony z urzędu może odmówić reprezentowania oskarżonego w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, nie może być uznany za równoznaczny z odmową pomocy prawnej, która byłaby niezgodna z obowiązkami Państwa wynikającymi z art. 6 Konwencji.

39. Chociaż wprowadzenie przesłanek [formalnych] dopuszczalności kasacji jest uzasadnione w celu zagwarantowania pewności prawa i prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości a uczestnicy obrotu prawnego powinni być przygotowani na ich stosowanie, to bardzo restryktywne interpretowanie wymogów proceduralnych [wniesienia kasacji] może pozbawić skarżącego prawa dostępu do sądu [...].

40. W tym względzie Trybunał zauważa, że Sąd Najwyższy w kilku decyzjach odnotował trudności, które może napotkać oskarżony w realizacji swego prawa dostępu do sądu kasacyjnego w sytuacji, gdy został mu przyznany obrońca z urzędu dla potrzeb wniesienia kasacji, ale następnie ten obrońca stwierdził, iż nie dostrzega szans na uwzględnienie kasacji. SN zajął się w swym orzecznictwie zbadaniem, w jaki sposób należy określić początek biegu terminu do wniesienia kasacji dla oskarżonego w tej specyficznej sytuacji procesowej. W postanowieniu z dnia 26 lutego 2002 r. stwierdził, że należy tak interpretować przepisy o terminie do wniesienia kasacji, aby przystosować je do sytuacji oskarżonego i nie pozbawić go możliwości rozpoznania jego sprawy przez sąd kasacyjny. SN uznał, że termin do wniesienia kasacji dla oskarżonego powinien w takich warunkach rozpoczynać swój bieg od dnia, w którym oskarżony został poinformowany o odmowie sporządzenia kasacji przez adwokata wyznaczonego z urzędu a nie od dnia doręczenia temu adwokatowi wyroku z uzasadnieniem.

41. W kolejnym orzeczeniu z 2008 r. SN stwierdził, że ta linia orzecznictwa jest słuszna, jako oferująca odpowiednie gwarancje dla oskarżonego, a także stanowi odzwierciedlenie przeważającej praktyki sądowej.
42. W rozstrzyganej sprawie skarżącemu doręczono pismo informujące o stanowisku adwokata dnia 29 marca 2005 r. i – w świetle wspomnianego orzecznictwa SN – 30-dniowy termin do wniesienia kasacji dla skarżącego rozpoczął swój bieg właśnie w tym dniu. Dlatego nie można stwierdzić, że skarżącemu pozostawiono tak krótki czas na spowodowanie przygotowania kasacji w jego sprawie, iż został pozbawiony realnej możliwości jej rozpoznania przez SN (por. przeciwna sytuacja w sprawie Siałkowska przeciwko Polsce §§ 11 – 155, w której skarżącemu pozostały jedynie 3 dni na wniesienie skargi kasacyjnej). Nie zostało wykazane ani uargumentowane, że w tych okolicznościach faktycznych skarżący nie miał możliwości znalezienia innego prawnika, który reprezentowałby go w postępowaniu kasacyjnym.
43. [...] Trybunał zauważa, że skarżącego uznano za osobę, która powinna uzyskać bezpłatną pomoc prawną. W ten sposób sąd krajowy przyznał, że nie jest on w stanie opłacić adwokata we własnym zakresie. Trybunał jest świadom poglądu SN wyrażonego w orzecznictwie, że odmowa sporządzenia kasacji przez obrońcę z urzędu nie stanowi wystarczającej podstawy do wyznaczenia kolejnego obrońcy z urzędu w sprawie. Jednakże Trybunał uważa, że art. 6 Konwencji nie nakłada na państwa-strony obowiązku zapewnienia oskarżonemu pomocy kolejnych obrońców z urzędu w celu wniesienia środka zaskarżenia, jeżeli pierwszy obrońca stwierdził brak szans na uwzględnienie kasacji. W rozstrzyganej sprawie obrońca wyznaczony z urzędu nie znalazł podstaw do wniesienia kasacji. W przypadku braku oznak arbitralności lub zaniedbań ze strony adwokata w wykonywaniu jego obowiązków, należy uznać, że państwo wypełniło swoje zobowiązanie do zapewnienia dostępu do pomocy prawnej w związku z postępowaniem kasacyjnym.
44. Jednakże Trybunał odnotowuje, że zgodnie z orzeczeniem SN z dnia 22 lutego 2002 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach był zobligowany pouczyć skarżącego, iż termin do wniesienia kasacji rozpoczyna bieg dopiero w dniu doręczenia mu pisma informującego o oświadczeniu adwokata. Sąd Apelacyjny nie wywiązał się z tego obowiązku.
45. Z tego powodu Trybunał uznaje, że w tym ograniczonym, ale ważnym zakresie, standard proceduralny dostępny w polskim procesie karnym od lutego 2002 r. był nieskuteczny (posiadał braki) w odniesieniu do sprawy skarżącego. Zaniechanie Sądu Apelacyjnego udzielenia prawidłowej informacji skarżącemu, który nie był reprezentowany przez obrońcę spowodowało, że nie miał on możliwości dowiedzenia się, iż przysługuje mu nowy, pełny termin na znalezienie adwokata, którego mógłby przekonać do wniesienia kasacji na jego korzyść. Trybunał odnotowuje w tym względzie, że system dostępu do bezpłatnej pomocy prawnej dla potrzeb wniesienia kasacji w sprawie karnej jest pod kontrolą sądów odwoławczych. Zgodnie z zasadami rzetelności proceduralnej, przekazaniu oskarżonemu informacji o odmowie sporządzenia kasacji przez adwokata z urzędu powinno towarzyszyć poinformowanie go przez sąd odwoławczy o dopuszczalnych dalszych możliwościach procesowych, jakie są mu dostępne. Orzecznictwo SN podkreśla ten obowiązek. Jednakże w rozstrzyganej sprawie wymóg ten nie został spełniony, co spowodowało, że prawo skarżącego do dostępu do Sądu Najwyższego nie zostało zagwarantowane w „konkretny i efektywny sposób”.
46. Podsumowując, mając na względzie wskazane uchybienie, [w sprawie skarżącego] miało miejsce naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji.”

Trybunał nie zasądził na rzecz skarżącego żadnego zadośćuczynienia.

Wyrok zapadł jednogłośnie, jednak sędziowie G. Bonello i L. Mijović zgłosili w sprawie tzw. opinie konkurencyjne. Zakwestionowali w nich zasadniczo cały model dostępu do kasacji w polskiej procedurze karnej piętnując zwłaszcza fakt, że wniesienie tego środka zaskarżenia jest w praktyce uzależnione od niekontrolowanej decyzji adwokata.

Sobolewski przeciwko Polsce (nr 2) – wyrok Trybunału z dnia 9 czerwca 2009 r., skarga nr 19847/07 (kluczowe słowa: prawo oskarżonego pozbawionego wolności do udziału w rozprawie odwoławczej, prawo do bronięcia się osobiście).

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Oprócz wyroku *Sobolewski*, dnia 9 czerwca 2009 r. Trybunał wydał jeszcze jeden wyrok dotyczący zarzutu niedoprowadzenia oskarżonego pozbawionych wolności na rozprawę odwoławczą (*Strzałkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 31509/02). Znaczenie wyroku w sprawie *Sobolewski* jest jednak większe, gdyż dotyczy on stosowania art. 451 k.p.k. w jego obecnym brzmieniu, nadanym nowelizacją z 2003 r. Z wyroku Trybunału wynika, że zasadą powinno być doprowadzanie pozbawionych wolności oskarżonych na rozprawę odwoławczą zawsze wtedy, gdy o to wnoszą a podniesione w apelacji zarzuty wykraczają poza kwestie *stricte* prawne. W takich okolicznościach nawet zapewnienie obecności obrońcy na rozprawie nie jest wystarczające w świetle wymogów art. 6 ust. 3 „c” Konwencji.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący został skazany w pierwszej instancji na karę dwóch lat pozbawienia wolności za oszustwa. Obrońca z urzędu, który reprezentował skarżącego przed sądem pierwszej instancji, wniósł apelację od wyroku skazującego do Sądu Okręgowego w Poznaniu. W apelacji podnosił m. in. zarzuty błędu w ustaleniach faktycznych, naruszenia prawa karnego materialnego, naruszenia domniemania niewinności i bezzasadnego oddalenia wniosków dowodowych obrony. Także skarżący wniósł swoją własną apelację, w której zarzucił m. in. uchybienia w prowadzeniu postępowania dowodowego i w ocenie dowodów oraz błęd w ustaleniach faktycznych. Oskarżyciel publiczny również odwołał się od wyroku.

Dnia 10 października 2006 r. skarżący złożył wniosek o doprowadzenie go z aresztu na rozprawę odwoławczą. Powołał się w nim na treść art. 451 k.p.k. Postanowieniem z dnia 25 października 2006 r. sąd odwoławczy odmówił uwzględnienia wniosku skarżącego. W uzasadnieniu postanowienia sąd powołał się na treść art. 451 k.p.k. Stwierdził ponadto, że wniosek skarżącego jest bardzo krótki i niejasny oraz nie zawiera powodów, dla których należałoby uznać jego osobistą obecność na rozprawie za konieczną.

Dnia 22 listopada 2006 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu przeprowadził rozprawę apelacyjną w obecności obrońcy oskarżonego i utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji.

Tego samego dnia obrońca skarżącego wysłał mu list, w którym poinformował go o wyniku rozprawy odwoławczej oraz o złożeniu wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku. Zaznaczył jednak, że w żadnym razie nie sporządzi kasacji w sprawie skarżącego.

Wyrok sądu odwoławczego wraz z uzasadnieniem został doręczony dotychczasowemu obrońcy skarżącego dnia 2 stycznia 2007 r. W toku dalszego postępowania sąd, na wnio-

sek skarżącego, wyznaczył mu adwokata K.J. jako obrońcę z urzędu w celu rozważenia wniesienia kasacji. Dnia 24 stycznia 2007 r. poinformowała ona sąd, że nie dostrzega podstaw do wniesienia kasacji. Stwierdziła także, że obrońca skarżącego uczestniczył w rozprawie odwoławczej i aktywnie prowadził jego obronę a wniosek skarżącego o doprowadzenie na rozprawę był bardzo lakoniczny. Dnia 26 stycznia 2007 r. sąd poinformował skarżącego o oświadczeniu adwokata i o tym, że termin 30-dniowy do wniesienia kasacji rozpoczyna swój bieg wobec niego od dnia doręczenia tej informacji.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący podniósł zarzut naruszenia prawa do obrony z powodu odmowy doprowadzenia go na rozprawę odwoławczą. Powołał się na art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Na wstępie Trybunał zbadał kwestię wyczerpania przez skarżącego krajowych środków odwoławczych. Przyjął, że pomimo niewniesienia kasacji w sprawie, skarżący wyczerpał dostępne drogi odwoławcze. Trybunał odnotował przy tym, że dwaj obrońcy wyznaczeniu z urzędu nie dostrzegli podstaw do wniesienia kasacji, a skarżący nie posiadał środków finansowych na wynajęcie adwokata z wyboru.

Następnie Trybunał przedstawił ogólne zasady odnoszące się do kwestii obecności oskarżonego na rozprawie odwoławczej. Przypominał, że prawo do bronięcia się osobiście odgrywa kluczową rolę na rozprawie głównej, natomiast w postępowaniu odwoławczym jego znaczenie jest mniejsze. Dlatego sposób zastosowania gwarancji art. 6 Konwencji w postępowaniu odwoławczym zależy przed wszystkim od charakteru kontroli odwoławczej i roli sądów odwoławczych w systemie sądowego wymiaru sprawiedliwości. **Jeżeli celem postępowania odwoławczego jest jedynie przeprowadzenie kontroli orzeczenia pod względem prawnym bez możliwości dokonywania w jego toku ustaleń faktycznych, to z art. 6 Konwencji nie wynika obowiązek wysłuchania oskarżonego w toku takiego postępowania, pod warunkiem, że zagwarantowano mu prawo do udziału w publicznej rozprawie przed sądem pierwszej instancji. Jeżeli jednak sąd odwoławczy posiada kompetencje do kontroli tak stosowania prawa, jak i dokonanych ustaleń faktycznych oraz jest uprawniony do samodzielnego dokonania oceny winy oskarżonego, to w świetle wymogów art. 6 Konwencji należy przyjąć, że nie powinien on realizować swoich kompetencji bez dokonania bezpośredniej oceny dowodów dostarczonych osobiście przez oskarżonego (por. wyrok z dnia 6 lipca 2004 r., *Dondarini v. San Marino*).**

Odnosząc powyższe zasady ogólne do sprawy skarżącego, Trybunał odnotował, że apelacja skarżącego i jego obrońcy kwestionowała poprawność ustaleń faktycznych poczynionych przez sąd pierwszej instancji, a sąd odwoławczy posiadał kompetencję do samodzielnego przeprowadzania dowodów w pewnych okolicznościach.

Trybunał zwrócił też uwagę na to, że postanowienie o oddaleniu wniosku skarżącego o doprowadzenie na rozprawę nie wskazuje, iżby sąd badał zakres apelacji skarżącego i to, czy ponoszone są w niej zarzuty pod adresem ustaleń faktycznych (por. wyrok z dnia 30 listopada 2001 r. w sprawie *Hermi przeciwko Włochom*, §§ 84 – 85).

Trybunał odnotował, że sąd odwoławczy w uzasadnieniu swojego wyroku skupił się na kwestiach związanych z oceną dowodów i sposobu ich przeprowadzenia przez sąd pierwszej instancji. Jednocześnie Trybunał stwierdził, że w polskiej procedurze karnej sądy odwoławcze posiadają kompetencję do dokonywania kontroli orzeczenia tak pod względem prawidłowości stosowania prawa, jak i ustaleń faktycznych. Zdaniem Trybunału **„w sytuacji, kiedy skarga odwoławcza wniesiona do takiego sądu [czyli posiadającego kompetencje także do przeprowadzania dowodów] nie ogranicza się do zagadnień stricte prawnych, z art. 6 Konwencji wynika obowiązek – przy braku istotnych argumentów przeciwnych – zapewnienia oskarżonemu osobistego uczestnictwa w rozprawie, na której rozpoznawana będzie jego apelacja i poinformowania go z wyprzedzeniem i w jasny sposób o prawie do obecności na takiej rozprawie”**(§ 41 wyroku).

Ostatecznie Trybunał stwierdził, że **„kwestie, które miał rozstrzygnąć sąd odwoławczy zgodnie z zasadą rzetelnego procesu nie mogły być prawidłowo rozpoznane bez bezpośredniej oceny dowodów przedłożonych osobiście przez skarżącego”** (§ 42 wyroku).

Trybunał jednogłośnie stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 „c” Konwencji w omawianej sprawie i zasądził na rzecz skarżącego 1500 euro słusznego zadośćuczynienia.

All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Poppe przeciwko Niderlandom – wyrok Trybunału z dnia 24 marca 2009 r., skarga nr 32271/04 (kluczowe zagadnienia: prawo do sądu niezawisłego i bezstronnego, wyłączenie sędziego z powodu orzekania w sprawie współsprawców w innym postępowaniu karnym).

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący został zatrzymany i następnie oskarżony o udział w grupie przestępczej i popełnienie w ramach tej grupy licznych przestępstw handlu narkotykami. Przed rozpoczęciem procesu przed Sądem Okręgowym w Haarlem skarżący dowiedział się, że kilku współoskarżonych – członków grupy (C1, C2, C3 i C4) zostało już skazanych przez skład orzekający, w którym zasiadało 2 sędziów przydzielonych do jego sprawy (sędziowie X i Y). Przed rozpoczęciem rozprawy obrońca skarżącego zwrócił się do sądu z pismem, w którym domagał się, by sędziowie X i Y wyłączyli się od orzekania w sprawie skoro orzekali w sprawach współoskarżonych. Ponieważ wspomniani sędziowie nie wyłączyli się od orzekania w sprawie, na pierwszej rozprawie obrońca skarżącego złożył formalny wniosek o ich wyłączenie. Wniosek ten nie został uwzględniony, gdyż zdaniem rozpoznającego go sądu fakt, że sędziowie X i Y orzekali o odpowiedzialności karnej współoskarżonych, nie powoduje utraty kompetencji do bezstronnego orzekania w sprawie skarżącego.

Dnia 15 marca 2001 r. skarżący został skazany w odniesieniu do większości stawianych mu zarzutów na karę trzech lat pozbawienia wolności.

W postępowaniu odwoławczym skarżący ponownie podniósł zarzut braku bezstronności sędziów X i Y powołując się na treść uzasadnień wyroków wydanych wobec współoskarżonych C3 i C4. W obu wspomnianych wyrokach znajdowały się stwierdzenia określające rolę skarżącego w grupie przestępczej. W wyroku w sprawie współoskarżonego C3 napisano:

„D stał na czele grupy w Niderlandach, której zadaniem było importowanie i eksportowanie „twardych” narkotyków. C, [skarżący] i W byli powiernikami (zaufanymi) D, a D wykorzystywał usługi i ułatwienia, które ci trzej mogli mu zaoferować”.

W uzasadnieniu wyroku w sprawie współoskarżonego C4 napisano:

„Duet D i C4 stał na czele organizacji. C i skarżący byli zaufanymi D, a D korzystał z usług i udogodnień, które ci dwaj mu oferowali.”

Sąd odwoławczy uznał zarzuty skarżącego odnoszące się do braku bezstronności sędziów X i Y za bezzasadne. W międzyczasie, dnia 17 września 2001 r. inny skład sądu odwoławczego, rozpoznając apelację współoskarżonego C3 uznał, że jego zarzut braku bezstronności sędziów, oparty na takich samych argumentach jak w sprawie skarżącego, jest zasadny, co poskutkowało uchynieniem wyroku i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania.

Kasacja skarżącego oparta o zarzut braku bezstronności sędziów X i Y została oddalona.

2. Zarzuty skarżącego

Zdaniem skarżącego w jego sprawie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu orzekania przez sędziów, którzy nie byli bezstronni.

3. Prawo krajowe

Zgodnie z art. 512 niderlandzkiego k.p.k. zarówno oskarżony jak i oskarżyciel mogą żądać wyłączenia sędziego od orzekania na podstawie faktów lub okoliczności, które mogą podważać bezstronność sędziego.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał rozpoczął uzasadnienie swojego wyroku od przypomnienia, że ustalenie bezstronności sędziego wymaga zbadania dwu okoliczności: stanu osobistych przekonań i zachowania konkretnego sędziego w danej sprawie (tzw. test subiektywny) oraz upewnienia się, czy udział sędziego w orzekaniu oferował odpowiednie gwarancje dla wyłączenia jakichkolwiek wątpliwości co do braku bezstronności jego osoby (tzw. test obiektywny).

Trybunał stwierdził również, że w praktyce orzecniczej sądów karnych dość często zdarza się, iż ci sami sędziowie są członkami składów orzekających sądzących współoskarżonych w różnych procesach. Trybunał odnotował, że praca sądów karnych byłaby istotnie utrudniona, gdyby fakt ten, sam w sobie, dawał podstawę do kwestionowania bezstronności sędziów.

Trybunał zauważył, że skarżący nie zarzucał braku subiektywnej bezstronności sędziów X i Y. Pozostało zatem ustalić, czy okoliczności sprawy uzasadniają jakiegokolwiek wątpliwości co do ich bezstronności (test obiektywny). Trybunał podkreślił, że **przy decydowaniu, czy w danej sprawie są usprawiedliwione powody do obaw o brak bezstronności kon-**

kretnego sędziego, opinia skarżącego jest istotna, jednak nie ma decydującego znaczenia. Decydujące jest bowiem to, czy obawy te są obiektywnie uzasadnione.

Zdaniem Trybunału fakt, że sędzia orzekł już co do podobnych ale niepowiązanych ze sobą zarzutów karnych lub okoliczność, że sędził już współoskarżonego w oddzielnym postępowaniu same w sobie nie wystarczają do sformułowania uzasadnionych wątpliwości co do bezstronności takiego sędziego w późniejszym postępowaniu. Inaczej należy jednak potraktować sytuację, gdy poprzednio wydany przez danego sędziego wyrok zawiera ustalenia, które w rzeczywistości przesadzają kwestię winy oskarżonego sądownego w późniejszym procesie.

Z tych powodów Trybunał przystąpił do badania uzasadnień wyroków wydanych w sprawach współoskarżonych C3 i C4. Stwierdził, że skarżący jest w nich określony jako zaufany (powiernik) D, który wykonuje niekreśloną pracę lub oferuje pewne „usługi” D, bez bliższego ich dookreślenia.

Zdaniem Trybunału w obu wyrokach nazwisko skarżącego jest wymienione jedynie przy okazji w celu zilustrowania i wyjaśnienia wiodącej roli osób skazanych C3 i C4 w organizacji przestępczej. Wyroki nie zawierają oceny prawnokarnej czynów skarżącego ani wypowiedzi o jego winie. Trybunał podkreślił, że w tym względzie sprawa skarżącego różni się od sprawy *Ferrantelli and Santangelo przeciwko Włochom* (wyrok z dnia 7 sierpnia 1996 r.) i sprawy *Rojas Morales przeciwko Włochom* (wyrok z dnia 16 listopada 2000). Wobec tego w opinii Trybunału nie można uznać, by istniały obiektywnie uzasadnione przesłanki do kwestionowania bezstronności sędziów sądu orzekającego w pierwszej instancji w sprawie skarżącego.

Trybunał stosunkiem głosów 6 do 1 stwierdził, że w omawianej sprawie nie miało miejsca naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji.

Maresti przeciwko Chorwacji – wyrok Trybunału z dnia 25 czerwca 2009 r., skarga nr 55759/07 (kluczowe zagadnienia: dostęp do odwoławczego etapu postępowania w sprawie karnej, terminy do wniesienia środka zaskarżenia, zakaz ne bis in idem).

1. Stan faktyczny sprawy

Dnia 16 czerwca 2005 r. Policja złożyła wniosek o ukaranie skarżącego za wykroczenie do Sądu właściwego do spraw wykroczeń w Pazin. Tego samego dnia sąd ustalił, że około 7 wieczorem dnia 15 czerwca 2005 r. skarżący, będąc pod wpływem alkoholu, znieważył słownie D.R., uderzył go parę razy w głowę i kopał po ciele. Sąd uznał skarżącego winnym szczególnie agresywnego zachowania w miejscu publicznym poprzez znieważenie innej osoby i naruszenie spokoju publicznego i skazał go na karę 40 dni pozbawienia wolności. Działanie skarżącego zostało zakwalifikowane jako wypełniające znamiona wykroczenia (*minor offence*) z art. 6 ustawy o wykroczeniach przeciwko porządkowi publicznemu i spokojowi.

Dnia 14 lipca 2005 r. prokurator w Pazin wniósł akt oskarżenia przeciwko skarżącemu do Sądu Miejskiego w Pazin, w którym oskarżył go o poważne zranienie A.M.

Dnia 15 listopada 2005 r. do Sądu Miejskiego w Pazin wpłynął akt oskarżenia przeciwko skarżącemu, w którym zarzucono mu poważne zranienie D.R. Prokurator powoływał się w

akcie oskarżenia na raport policji dotyczący wydarzeń z dnia 15 czerwca 2005 r. Sąd postanowił o połączeniu w jedno postępowanie trzech spraw przeciwko skarżącemu, w tym dwóch dotyczących zranienia A.W. i D.R. Dnia 12 kwietnia 2006 r. sąd postanowił o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wobec skarżącego.

Dnia 19 maja 2006 r. Sąd Miejski w Pazin skazał skarżącego za dwa przestępstwa naruszenia nietykalności cielesnej powodującej poważne zranienie i jedno przestępstwo stosowania groźby bezprawnej. W odniesieniu do zdarzeń z dnia 15 czerwca 2005 r. sąd ustalił, że skarżący znieważył D.R. słownie a następnie kopał po ciele. Sąd wymierzył skarżącemu karę jednego roku pozbawienia wolności za wszystkie trzy czyny i postanowił zaliczyć na poczet tej kary okres pozbawienia wolności skarżącego odbyty w ramach wykonania kary orzeczonej przez sąd do spraw wykroczeń.

Skarżący odwołał się od tego wyroku powołując się m. in. na naruszenie reguły *ne bis in idem*. Sąd odwoławczy uwzględnił apelację skarżącego w części odnoszącej się do skazania za spowodowanie zranienia A.M., jednak w oparciu o zarzuty inne niż naruszenie zakazu *ne bis in idem*. Sąd zredukował wymiar orzeczonej kary do 7 miesięcy pozbawienia wolności.

Wyrok sądu odwoławczego został doręczony matce skarżącego dnia 9 sierpnia 2006 r., a jego obrońcy – dnia 16 sierpnia 2006 r. Dnia 13 września 2006 r. obrońca skarżącego złożył do Sądu Miejskiego w Pazin wniosek o nadzwyczajną rewizję prawomocnego wyroku (*extraordinary review of the final judgment*). Argumentował w nim, że skarżący działał w warunkach obrony koniecznej, podniósł także ponownie zarzut naruszenia reguły *ne bis in idem*.

Dnia 14 września 2006 r. sąd odmówił przyjęcia wniosku do rozpoznania jako wniesionego po upływie miesięcznego terminu przewidzianego dla tej czynności. Adwokat złożył zażalenie na to postanowienie argumentując, że doszło do nieprawidłowego doręczenia prawomocnego wyroku matce skarżącego, która cierpi na schizofrenię i nie jest w stanie dokonywać prawidłowej oceny sytuacji. Zdaniem obrońcy z tych powodów matka skarżącego nie może być uznana za „dorosłego domownika” uprawnionego do odebrania doręczanego pisma zgodnie z art. 146 § 1 chorwackiego k.p.k. Adwokat poparł swe twierdzenia zaświadczeniem lekarskim. W zażaleniu adwokat argumentował również, że termin do wniesienia wniosku o rewizję wyroku powinien być liczony od dnia, w którym wyrok został doręczony jemu, a nie matce skarżącego. Dnia 23 lutego 2007 r. Sąd odwoławczy postanowił o nieuwzględnieniu zażalenia stwierdzając, że matka skarżącego podpisała osobiście pełnomocnictwo dla obrońcy skarżącego, zatem nie można uznać jej za niezdolną do podejmowania decyzji.

Skarżący wniósł w sprawie skargę konstytucyjną, która została uznana za niedopuszczalną.

2. Prawo krajowe

Zgodnie z art. 146 chorwackiego k.p.k. „Korespondencja, co do której ustawa nie przewiduje doręczenia do rąk własnych, także powinna być doręczana do rąk własnych. Jeżeli jednak adresata takiej korespondencji nie zastano w domu, należy ją doręczyć dorosłemu domownikowi, który jest zobowiązany przyjąć doręczenie”.

Zgodnie z art. 99 chorwackiego k.k. każdy, kto spowodował zranienie innego człowieka lub naruszył jego zdrowie podlega karze od 3 miesięcy do trzech lat pozbawienia wolności.

Zgodnie z art. 6 ustawy o wykroczeniach, każdy, kto zachowuje się w agresywny i w gorszący sposób w miejscu publicznym przez znieważanie osób lub naruszanie spokoju podlega grzywnie lub pozbawieniu wolności na okres nieprzekraczający 60 dni.

3. Zarzuty skarżącego

Skarżący podniósł w skardze 2 zarzuty: 1) naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu niezapewnienia mu dostępu do sądu i 2) naruszenia art. 4 Protokołu nr 7 do Konwencji z powodu skazania go dwukrotnie za ten sam czyn (popołudniem wieczorem, dnia 15 czerwca 2005 r.).

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

4.1. W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji

Zdaniem skarżącego uznanie jego wniosku o rewizję prawomocnego wyroku wniesionego po terminie było bezzasadne, gdyż termin ten należało liczyć od dnia doręczenia wyroku adwokatowi, a nie jego matce. Rząd argumentował, że wniosek o nadzwyczajną rewizję wyroku może być wniesiony w terminie miesiąca od dnia doręczenia wyroku skazanemu. Taki sposób oznaczenia początku biegu terminu jest podyktowany tym, że obowiązek wykonywania funkcji obrońcy ustaje z dniem uprawomocnienia się orzeczenia. Rząd przekonywał także, że w toku postępowania karnego matce skarżącego były doręczane inne pisma procesowe i skarżący nie kwestionował prawidłowości tych doręczeń.

Odnosząc się do argumentów stron Trybunał przypomniał, że **z art. 6 Konwencji wynika obowiązek zapewnienia oskarżonemu skutecznego dostępu do sądu odwoławczego, jeżeli prawo danego państwa wprowadza odwoławczą kontrolę wyroku.** W omawianej sprawie skarżący co do zasady miał zagwarantowany dostęp do postępowania rewizyjnego, jednak był on uzależniony od zainicjowania tego postępowania w przewidzianym ustawą terminie. Skarżący nie kwestionował samego formalnego warunku wniesienia wniosku o rewizję, ale zasadność nieuwzględnienia jego zażalenia na odmowę przyjęcia wniosku do rozpoznania.

Trybunał podkreślił, że nie jest jego zadaniem zastępować sądy w dokonywaniu wykładni prawa krajowego, a jego rola ogranicza się do dokonania oceny, czy skutki jej zastosowania są zgodne z Konwencją (por. *Miragall Escolano and Others przeciwko Hiszpanii*, skarga nr 38366/97, §§ 33 – 39).

Zdaniem Trybunału **ograniczenia w dostępie do sądu, chociaż same w sobie nie są sprzeczne z Konwencją, muszą być jednak stosowane w taki sposób, by nie podważyły istoty prawa dostępu do sądu. Ograniczenia te będą uznane za naruszające Konwencję, jeżeli nie służą godnym ochrony celom i nie są do nich proporcjonalne** (*Kreuz przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 19 czerwca 2001 r., §§ 52 – 57). **Wprowadzenie terminów ograniczających wniesienie środka zaskarżenia co do zasady służy celom godnym ochrony. Jednakże sposób ich stosowania w danej sprawie może prowadzić do naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji.**

Trybunał nie podzielił opinii sądu krajowego co do bezzasadności zażalenia jego obrońcy na odmowę przyjęcia do rozpoznania wniosku o rewizję prawomocnego wyroku. Zauważył, że sąd poczynił swoje ustalenia o prawidłowości doręczenia wyroku „bez uzyskania jakichkolwiek wyjaśnień od matki skarżącego oraz bez oceny jej stanu psychicznego”. Biorąc pod uwagę rodzaj choroby, na jaką cierpiała matka, Trybunał stwierdził, że „należało ustalić jej zdolność do zrozumienia charakteru (*nature*) wyroku sądu, który jej doręczono w zastępstwie skarżącego i potrzebę przekazania go skarżącemu” (§ 41 wyroku). Zdaniem Trybunału przyjęcia lakonicznej konkluzji, że doręczenie było prawidłowe, gdyż matka podpisała pełnomocnictwo obrońcy skarżącego, nie da się pogodzić z wymogami art. 6 ust. 1 Konwencji.

Dodatkowo Trybunał stwierdził, że wyrok doręczono obrońcy dnia 16 sierpnia 2006 r., zatem wnosząc wniosek o rewizję dnia 13 września 2006 r. dotrzymał on terminu.

W tych okolicznościach Trybunał jednogłośnie uznał, że skarżącemu nie zapewniono dostępu do sądu, z naruszeniem art. 6 ust. 1 Konwencji.

4.2. W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 4 Protokołu nr 7

Przepis art. 4 Protokołu nr 7 do Konwencji stanowi:

ust. 1. Nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu przed sądem tego samego państwa za przestępstwo, za które został uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem lub uniewinniony zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego tego państwa.

ust. 2. Postanowienia poprzedniego ustępu nie stoją na przeszkodzie wznowieniu postępowania zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego danego państwa, jeśli wyjdą na jaw nowe odkryte fakty lub jeśli w poprzednim postępowaniu popełniono poważną pomyłkę, która mogła mieć wpływ na wynik sprawy.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie może być uchylone na podstawie artykułu 15 Konwencji.

Rząd argumentował w sprawie, że skarżący został skazany za dwa różne czyny zabronione: jeden skierowany przeciwko porządkowi publicznemu (*minor offence* – wykroczenie) i drugi – przestępstwo przeciwko zdrowiu człowieka.

Trybunał rozpoczął orzekanie od ustalenia, czy ukaranie skarżącego za *minor offence* stanowiło „skazanie za przestępstwo”. W świetle prawa chorwackiego niejasna była kwestia przynależności wykroczeń do sfery prawa karnego. Trybunał przypomniał swoje dotychczasowe orzecznictwo, zgodnie z którym pojęcie „postępowania karnego” użyte w art. 4 Protokołu nr 7 należy interpretować zgodnie z zasadami odnoszącymi się do wykładni podobnych pojęć (oskarżenie w sprawie karnej, kara) użytych w art. 6 i 7 Konwencji. Stosując kryteria opracowane w wyroku w sprawie *Engel przeciwko Niderlandom*¹² Trybunał ustalił, że zarówno charakter czynu zabronionego uregulowanego w art. 6 ustawy o wykroczeniach, jak i dolegliwość przewidzianej w tym przepisie kary, przesadzają o karnym charakterze postępowania, w którym orzekano o odpowiedzialności za ten czyn.

Następnie Trybunał przystąpił do badania, czy skarżący został dwukrotnie skazany za ten sam czyn (*idem*). Odwołał się przy tym do obszernych fragmentów wyroku w sprawie *Sergey Zolotukhin przeciwko Rosji* z dnia 10 lutego 2009 r., w którym przeprowadził analizę

¹² Zostały one przedstawione w omówieniu decyzji o dopuszczalności skargi *Matyjek przeciwko Polsce*, Przegląd Orzecznictwa Europejskiego dotyczącego Spraw Karnych Nr 1-2/2006.

zakresu obowiązywania zakazu *ne bis in idem* w różnych konwencjach międzynarodowych. Trybunał przypomniał, że w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich i Międzyparyskiego Trybunału Praw Człowieka uznaje się, iż o tożsamości czynu decyduje tożsamość zdarzenia (okoliczności faktycznych) a nie jego kwalifikacji prawnej. Taką wykładnię zakresu „idem” usprawiedliwia użycie w art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen i w Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka zwrotu „ten sam czyn”. Zdaniem Trybunału użycie w art. 4 Protokołu nr 7 pojęcia „to samo przestępstwo” a nie „ten sam czyn” nie usprawiedliwia jednak mniej korzystnej dla oskarżonego interpretacji zakresu zakazu *ne bis in idem*. Przyjęcie założenia, że tylko ponowne skazanie za to samo przestępstwo (czyn poddany takiej samej kwalifikacji prawnej) jest zabronione, podważałoby efektywność ochrony gwarantowanej w art. 4 Protokołu nr 7.

Podsumowując, Trybunał stwierdził, że art. 4 Protokołu nr 7 zabrania prowadzenia kolejnego postępowania o przestępstwo, które „wynika z identycznych okoliczności faktycznych lub faktów, które zasadniczo są te same”.

Odnosząc te ogólne ustalenia do okoliczności sprawy skarżącego, Trybunał nie miał wątpliwości, że fakty, które doprowadziły do ukarania skarżącego za wykroczenie były tożsame z tymi, które stały się podstawą prowadzenia przeciwko niemu późniejszego postępowania karnego i prawomocnego skazania. Trybunał zwrócił przy tym uwagę na to, że opis działania skarżącego, które dało podstawę do ukarania go za wykroczenie i przyjętego w późniejszym wyroku sądu karnego, nie różnił się.

Trybunał przypomniał również, że art. 4 Protokołu nr 7 nie odnosi się do wszystkich postępowań wszczętych w odniesieniu do tego samego przestępstwa. Do naruszenia Protokołu dochodzi, gdy postępowanie zostaje wszczęte i jest prowadzone przez organy procesowe pomimo posiadania wiedzy o uprzednim prowadzeniu procesu o ten sam czyn wobec danego oskarżonego. Trybunał nie miał wątpliwości, że właśnie taka sytuacja zaistniała w sprawie skarżącego, skoro w toku drugiego postępowania kilkakrotnie podnosił on zarzuty naruszenia zakazu *ne bis in idem*.

Trybunał stwierdził jednogłośnie, że w omawianej sprawie miało miejsce naruszenie art. 4 Protokołu nr 7. Trybunał oddalił roszczenia skarżącego o zasądzenie zadośćuczynienia pieniężnego.

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENÍ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 stycznia – 30 czerwca 2009 r.

Książki:

A. Błachnio-Parzych, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, C. Nowak, P. Wiliński, *Rzetelny proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009.

Artykuły:

1. Garlicki L., *Europejska Konwencja Praw Człowieka a wykonywanie ponadnarodowych zobowiązań państwa (w:) 60 lat Rady Europy. Tworzenie i stosowanie standardów prawnych*, red. H. Machińska, Warszawa 2009, s. 107 – 120;

2. Kamiński I.C., *Sankcje karne w orzecznictwie ETPCz za nadużycia swobody wypowiedzi*, Europejski Przegląd Sądowy Nr 1/2009;
3. Kondak I., *Dopuszczalność stosowania podsłuchu telefonicznego i innych form kontroli środków komunikowania w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (w:) 60 lat Rady Europy. Tworzenie i stosowanie standardów prawnych*, red. H. Machińska, Warszawa 2009, s. 373 – 387.
4. Krzyżanowska-Mierzevska M., *Kilka uwag o obecności Polski przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w ostatnich latach (w:) 60 lat Rady Europy. Tworzenie i stosowanie standardów prawnych*, red. H. Machińska, Warszawa 2009, s. 233 – 246;
5. Lonneke S., *Pre-Trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention on Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice Nr 2/2009;
6. Matras J., *Standard „równości broni” w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, Prokuratura i Prawo Nr 3/2009;
7. Miara Ł., *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Skuteczność tworzenia i ochrony standardów praw człowieka na przykładzie problemu przewlekłości postępowania w Polsce (w:) 60 lat Rady Europy. Tworzenie i stosowanie standardów prawnych*, red. H. Machińska, Warszawa 2009, s. 201 – 232;
8. Nowicki M. A., *Europejska Konwencja Praw Człowieka: obowiązek państwa aktywnej ochrony podstawowych praw i wolności (w:) 60 lat Rady Europy. Tworzenie i stosowanie standardów prawnych*, red. H. Machińska, Warszawa 2009, s. 157 – 184;
9. Nowicki M. A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (październik-grudzień 2008 r.)*, Palestra Nr 1-2/2009;
10. Nowicki M. A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (styczeń-marzec 2009)*, Palestra Nr 5-6/2009;
11. Piech M., *Poszanowanie życia rodzinnego osób pozbawionych wolności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych z. 1/2009;
12. Szklanna A., *Kontrola wykonywania orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Komitet Ministrów – ewolucja, procedury oraz stan obecny (w:) 60 lat Rady Europy. Tworzenie i stosowanie standardów prawnych*, red. H. Machińska, Warszawa 2009, s. 247 – 266;
13. Wąsek-Wiaderek M., *O niektórych aspektach prawa do rzetelnego procesu karnego – uwagi na tle wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach polskich (w:) 60 lat Rady Europy. Tworzenie i stosowanie standardów prawnych*, red. H. Machińska, Warszawa 2009, s. 185 – 200.

CZĘŚĆ B

BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną¹³

W pierwszym półroczu 2009 r. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich nie wydał żadnego orzeczenia prejudycjalnego, które dotyczyłoby współpracy sądowej w sprawach karnych. Dwie sprawy z zakresu tej dziedziny prawa unijnego są obecnie rozpatrywane przez Trybunał (sprawa **C-482/08** (skarga Zjednoczonego Królestwa przeciwko Radzie Unii Europejskiej o stwierdzenie nieważności decyzji Rady (WE) nr 2008/633/WSiSW z dnia 23 czerwca 2008 r. w sprawie dostępu wyznaczonych organów państw członkowskich i Europolu do Wizowego Systemu Informacyjnego (VIS) do celów jego przeglądania, w celu zapobiegania przestępstwom terrorystycznym i innym poważnym przestępstwom, ich wykrywania i ścigania) oraz sprawa **C-123/08** – pytanie prejudycjalne dotyczące wykładni decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania¹⁴).

Poniżej zostaną zaprezentowane dwa orzeczenia dotyczące wykładni prawa wspólnotowego w celu ustalenia odpowiedzialności karnej oskarżonego.

Sprawa C-166/08 – postanowienie ETS z dnia 19 maja 2009 r. w sprawie pytania prejudycjalnego skierowanego przez Amtsgericht Büdingen (Niemcy), w toku postępowania karnego przeciwko Guido Weberowi (**kluczowe zagadnienia**: odpowiedzialność karna za wprowadzenie do obrotu środka spożywczego opatrzonego nazwą wprowadzającą w błąd).

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

Zgodnie z uregulowaniami wspólnotowymi (dyrektywą 89/397), przeprowadza się urzędowe kontrole środków spożywczych. Dyrektywa przewiduje, że przedsiębiorstwa nie powinny mieć prawa odmowy udostępnienia produktów do kontroli, jednak należy zachować ich usprawiedliwione prawa, w szczególności prawo do zachowania tajemnicy produkcji oraz prawo do odwołania się. Przepisy art. 4-7 dyrektywy regulują sposób przeprowadzenia kontroli środków spożywczych. Art. 7 dyrektywy nakazuje państwom członkowskim podjąć „wszelkich niezbędnych kroków w celu zapewnienia podmiotom podlegającym kontroli możliwości uzyskania innej opinii (ekspertyzy)” na temat badanych środków spożywczych.

Niemiecka ustawa o środkach spożywczych, artykułach bieżącej konsumpcji i paszach (dalej powoływana jako LFGB – skrót od jej niemieckiej nazwy) zakazuje wprowadzania do obrotu środków spożywczych opatrzonych nazwą i informacją wprowadzającą w błąd lub prezentowaną w sposób wprowadzający w błąd oraz reklamowania środków spożywczych za pomocą prezentacji lub innych wypowiedzi wprowadzających w błąd. Za ww. działania ustawa ta przewiduje karę pozbawienia wolności do roku lub karę grzywny.

¹³ Przy omawianiu orzeczeń korzystano z ich polskiej wersji językowej dostępnej na stronie internetowej Trybunału pod adresem: www.curia.eu Fragmenty prezentacji wyróżnione czcionką pochyłą stanowią cytaty z publikowanych przez Trybunał polskich tekstów orzeczeń.

¹⁴ Treść pytania prejudycjalnego opublikowana w: Dz. Urz. C 116 z dnia 9 maja 2008 r., s. 18.

2. Stan faktyczny sprawy

W dniu 2 listopada 2005 r. urząd ds. weterynarii i kontroli środków spożywczych w Vechcie (Niemcy) pobrał do badania próbkę środka spożywczego w sklepie prowadzącym sprzedaż detaliczną na obszarze objętym jego właściwością miejscową. Na opakowaniu produktu znajdowała się nazwa „Fresca d’Oro, Feta – original griechischer Schafskäse – aus Schaf - und Ziegenmilch in Salzlake gereift” (Fresca d’Oro, Feta – oryginalny grecki ser owczy – z mieszanki mleka owczego i koziego, poddany dojrzewaniu w solance).

Produkt, którego dotyczy sprawa przed sądem krajowym, został importowany z Grecji do Niemiec przez Routhier Weber. Następnie został on dostarczony do magazynu przez dwóch pośredników: „ZHG Offenburg” i „Zentrale Gronau”.

Zgodnie z prawem greckim, nazwę „feta” uznaje się za chronioną nazwę pochodzenia sera białego, tradycyjnie produkowanego w konkretnych regionach Grecji, z mleka owczego lub jego mieszanki z mlekiem kozim.

Po przeprowadzeniu analizy pobranej próbki okazało się, że zawiera ona około 21 % mleka krowiego. W rezultacie krajowy urząd ds. ochrony konsumentów i bezpieczeństwa środków spożywczych Dolnej Saksonii uznał użycie nazwy feta w stosunku do tego produktu za „wprowadzające w błąd”.

Równocześnie z pobraniem rzeczonyj próbki złożono na przechowanie w chłodni sklepu, w którym ją pobrano, inną próbkę. O pobraniu próbki będącej przedmiotem sprawy przed sądem krajowym oraz o złożeniu na przechowanie drugiej próbki nie powiadomiono ani producenta, ani ZHG Offenburg.

Spółka Routhier Weber GmbH, której firma nie widnieje na etykiecie rozpatrywanego produktu, również nie została powiadomiona o pobraniu próbki i o istnieniu drugiej próbki. O dokonaniu analizy rozpatrywanej próbki dowiedziała się ona po raz pierwszy w dniu 21 marca 2006 r., czyli prawie 3 miesiące po upływie terminu przydatności do spożycia omawianego produktu. W związku z tym nie było już możliwe uzyskanie drugiej ekspertyzy.

W dniu 22 grudnia 2006 r. prokuratura w Gießen oskarżyła członka zarządu Routhier Weber GmbH, Guido Webera, o to, że wbrew § 11 ust. 1 zdanie pierwsze LFGB wprowadził do obrotu środek spożywczy opatrzony nazwą wprowadzającą w błąd, i wniosła o wszczęcie postępowania karnego.

Sąd krajowy rozpatrujący to oskarżenie powziął wątpliwość, czy oskarżony, który wprowadził do obrotu rozpatrywany produkt, ale nie był jego producentem, może zostać uznany za podmiot podlegający kontroli w rozumieniu art. 7 dyrektywy 89/397, co oznaczałoby, iż ma on prawo domagać się analizy drugiej próbki w ramach drugiej ekspertyzy. Wobec tej wątpliwości sąd skierował następujące pytanie prawne do ETS:

„Czy art. 7 ust. 1 zdanie drugie dyrektywy 89/397/EWG [...] w odniesieniu do pojęcia «podmioty podlegające kontroli» należy interpretować w ten sposób, że pojęcie to obejmuje nie tylko producenta, lecz również każdą osobę wprowadzającą dany środek spożywczy do obrotu, jeżeli ma ona zostać pociągnięta do odpowiedzialności za stan i etykietowanie środków spożywczych w postępowaniu administracyjnym lub karnym?”

3. Odpowiedź ETS na pytanie prejudycjalne

ETS dokonał przeformułowania pytania sądu krajowego i ujął je w następujący sposób: „czy art. 7 ust. 1 zdanie drugie dyrektywy 89/397 należy interpretować w ten sposób, że za „podmiot podlegający kontroli” w rozumieniu tego przepisu powinna zostać uznana spółka, która dokonała importu, a następnie wprowadziła do obrotu produkt spożywczy, i której członek zarządu może na podstawie analizy próbek tego produktu pobranych w sklepie prowadzącym sprzedaż detaliczną zostać pociągnięty do odpowiedzialności za stan i etykietowanie tego produktu w postępowaniu administracyjnym lub karnym”.

Trybunał odnotował, że w postępowaniu głównym toczącym się przed organami krajowymi spółka Routhier Weber nie została powiadomiona o pobraniu próbki ani o istnieniu drugiej próbki, tymczasem członek zarządu tej spółki został oskarżony o wprowadzenie do obrotu produktu spożywczego opatrzonego nazwą wprowadzającą w błąd.

Trybunał przypomniał swoje dotychczasowe orzecznictwo, zgodnie z którym możliwość uzyskania drugiej ekspertyzy służy ochronie uzasadnionych praw podmiotów gospodarczych, a przede wszystkim ich prawa do zaskarżenia środków zastosowanych w ramach sprawowania kontroli (ww. wyrok z dnia 10 kwietnia 2003 r. w sprawie C-2767/01 Steffensen, Rec. S. I-3735, pkt 48).

Zdaniem Trybunału, gdy wszczęto postępowanie karne przeciwko osobie będącej członkiem zarządu spółki importującej produkt spożywczy na podstawie wyników analizy próbek produktu pobranych u sprzedawcy detalicznego, spółkę tę należy uznać za podmiot podlegający kontroli w rozumieniu art. 7 ust. 1 zdanie drugie dyrektywy 89/397 (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawie Steffensen, pkt 49).

Następnie Trybunał stwierdził: *Jest prawdą, że w odróżnieniu od okoliczności faktycznych leżących u podstaw ww. wyroku w sprawie Steffensen sprawa przed sądem krajowym dotyczy nie postępowania administracyjnego, lecz postępowania karnego i nie wiąże się ona ze „skargą” do sądu, lecz z postępowaniem sądowym wszczętym bezpośrednio wskutek wniesienia aktu oskarżenia przez prokuraturę. Jednakże nawet jeśli art. 10 dyrektywy 89/397 zdaje się dotyczyć środków o charakterze administracyjnym, ze wspomnianego wyroku wynika, że – zgodnie z twierdzeniem Komisji Wspólnot Europejskich – działania państw członkowskich mieszczą się w ramach tej dyrektywy, gdy państwa te egzekwują przestrzeganie przepisów dotyczących środków spożywczych za pomocą środków represyjnych. Prawo do obrony – skonkretyzowane w art. 7 ust. 1 zdanie drugie tej dyrektywy – ma natomiast w postępowaniu karnym szczególne znaczenie.*

Ponadto fakt, iż w sprawie przed sądem krajowym firma importera nie widnieje na etykiecie rozpatrywanego produktu, nie powinien stanowić przeszkody w wykonywaniu prawa do uzyskania drugiej ekspertyzy. Z art. 4 ust. 3 dyrektywy 89/397 i z zawartego w nim wyliczenia stadiów kontroli wynika bowiem, że środek administracyjny lub represyjny może oddziaływać na dużą liczbę osób, także innych niż wymienione na etykiecie zgodnie z przepisami wspólnotowymi dotyczącymi środków spożywczych.

Wobec powyższego na pytanie prawne Trybunał odpowiedział w następujący sposób:

Artykuł 7 ust. 1 zdanie drugie dyrektywy 89/397/EWG z dnia 14 czerwca 1989 r. w sprawie urzędowej kontroli środków spożywczych należy interpretować w ten sposób, że za „podmiot podlegający kontroli” w rozumieniu tego przepisu powinna zo-

stać uznana spółka, która dokonała importu, a następnie wprowadziła do obrotu produkt spożywczy, i której członek zarządu może na podstawie analizy próbek tego produktu pobranych w sklepie prowadzącym sprzedaż detaliczną zostać pociągnięty do odpowiedzialności za stan i etykietowanie tego produktu w postępowaniu administracyjnym lub karnym.

Pełny tekst postanowienia w j. polskim:

<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=pl&newform=newform&alljur=alljur&jurcdj=jurcdj&jurtpi=jurtpi&jurftp=jurftp&alldocrec=alldocrec&docj=docj&docor=docor&docop=docop&docav=docav&docsom=docsom&docinf=docinf&alldocnorec=alldocnorec&docnoj=docnoj&docno-or=docnoor&radtypeord=on&typeord=ALL&docnodecision=docnodecision&allcommjo=allcommjo&affint=affint&affclose=affclose&numaff=C-166%2F08&ddatefs=&mdatefs=&ydatefs=&ddatefe=&mdatefe=&ydatefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100&Submit=Szukaj>

Sprawa C-1/07 – wyrok ETS z dnia 20 listopada 2009 r. w sprawie pytania prejudycjalnego skierowanego przez Landgericht Siegen (Niemcy), w toku postępowania karnego przeciwko Frankowi Weberowi (**kluczowe zagadnienia**: wzajemne uznawanie prawa jazdy, wpływ zatrzymania prawa jazdy w jednym państwie członkowskim na ważność prawa jazdy uzyskanego w innym państwie członkowskim).

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

1.1. Prawo wspólnotowe

Kwestię wzajemnego uznawania prawa jazdy w Unii Europejskiej reguluje dyrektywa 91/439. Oprócz obowiązku wzajemnego uznawania dokumentów uprawniających do kierowania pojazdami, dyrektywa ta przewiduje, że „państwa członkowskie powinny mieć możliwość stosowania ich przepisów krajowych w sprawie cofnięcia, zawieszenia i unieważnienia praw jazdy w stosunku do wszystkich posiadaczy praw jazdy mających normalne miejsce zamieszkania na ich terytorium”.

Art. 8 ust. 1 i art. 8 ust. 4 dyrektywy przewidują:

„2. Z zastrzeżeniem przestrzegania zasady terytorialności prawa karnego i uregulowań prawnych dotyczących policji państwa członkowskie normalnego miejsca zamieszkania mogą stosować swoje przepisy krajowe dotyczące ograniczania, zawieszania, cofania lub unieważniania prawa jazdy posiadaczowi prawa jazdy wydanego przez inne państwo członkowskie oraz, w razie potrzeby, wymienić w tym celu to prawo jazdy.

[...]

4. Państwo członkowskie może odmówić uznania ważności jakiegokolwiek prawa jazdy wydanego przez inne państwo członkowskie osobie, która na terytorium poprzednio wymienionego państwa podlega jednemu ze środków, określonych w ust. 2”.

1.2. Prawo krajowe

Paragraf 21 ust. 1 niemieckiej ustawy w sprawie ruchu drogowego (StVG) stanowi:

„1. Podlega karze pozbawienia wolności do roku lub grzywnie, kto kieruje pojazdem, mimo że nie posiada wymaganego w tym celu prawa jazdy lub obowiązuje go zakaz kierowania pojazdami na podstawie § 44 kodeksu karnego lub na podstawie § 25 niniejszej ustawy”.

2. Stan faktyczny sprawy

W dniu 18 września 2004 r. zostało stwierdzone, że F. Weber, obywatel niemiecki zamieszkały w Niemczech, kierował samochodem pod wpływem substancji odurzających (marihuany i amfetaminy). Naruszenie to zostało ukarane grzywną oraz zawieszeniem niemieckiego prawa jazdy na okres jednego miesiąca decyzją Kreis Siegen-Wittgenstein z dnia 17 listopada 2004 r., która stała się ostateczna w dniu 4 grudnia 2004 r.

W dniu 18 listopada 2004 r. F. Weber otrzymał od urzędu miasta Karlovy Vary (Republika Czeska) prawo jazdy uprawniające do kierowania pojazdami kategorii A1, A, B i AM, ważne przez okres dziesięciu lat. To prawo jazdy zawierało wzmiankę o dacie złożenia egzaminu na prawo jazdy jako 16 listopada 2004 r.

W dniu 7 stycznia 2005 r. F. Weber został zawiadomiony przez Ordnungsamt Kreis Siegen-Wittgenstein, że z powodu naruszenia popełnionego w dniu 18 września 2004 r. zostało wobec niego wszczęte postępowanie w celu zbadania jego zdolności do kierowania pojazdami. F. Weber złożył swoje niemieckie prawo jazdy u właściwych organów administracyjnych w lutym 2005 r.

Decyzją z dnia 17 marca 2005 r., która stała się ostateczna w dniu 6 kwietnia 2005 r., Ordnungsamt Kreis Siegen-Wittgenstein cofnął F. Weberowi niemieckie prawo jazdy na podstawie § 3 ust. 1 StVG i § 46 ust. 1 FeV; cofnięcie obejmuje wygaśnięcie uprawnień do kierowania pojazdami w Niemczech na podstawie § 3 ust. 2 StVG i § 46 ust. 5 zdanie drugie FeV.

Wyrokiem Amtsgericht Siegen z dnia 22 sierpnia 2006 r. F. Weber został skazany, na podstawie § 21 StVG, za kierowanie pojazdem bez prawa jazdy, które to naruszenie zostało stwierdzone podczas policyjnej kontroli w dniu 6 stycznia 2006 r.

F. Weber odwołał się od tego wyroku do Landgericht Siegen domagając się uniewinnienia na tej podstawie, że jako posiadacz czeskiego prawa jazdy był uprawniony do dalszego kierowania pojazdami na podstawie zasady wzajemnego uznawania praw jazdy wydanych w państwach członkowskich, wyrażonej w art. 1 ust. 2 dyrektywy 91/439.

W tej sytuacji Landgericht Siegen postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 1 ust. 2 w zw. z art. 8 ust. 2 i 4 dyrektywy [91/439] należy interpretować w ten sposób, że zakazuje się państwu członkowskiemu odmówić na swym terytorium uprawnień do kierowania pojazdami wynikającego z prawa jazdy wydanego przez inne państwo członkowskie, i w związku z tym pozbawić ważności to prawo jazdy z tego względu, że jego posiadaczowi cofnięto uprawnienie do kierowania w pierwszym z wymienionych państw członkowskich po wydaniu mu w innym państwie członkowskim «drugiego» prawa

jazdy Unii [...], gdy cofnięcie uprawnień do kierowania wynika ze zdarzenia/czynu zabronionego, które miało miejsce przed wydaniem prawa jazdy przez to inne państwo członkowskie?”.

3. Odpowiedź ETS na pytanie prejudycjalne

Trybunał ustalił, że sąd krajowy zasadniczo zmierza do ustalenia, czy art. 1 ust. 2 w zw. z art. 8 ust. 2 i 4 dyrektywy 91/439 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one temu, aby państwo członkowskie odmówiło na swoim terytorium uprawnień do kierowania pojazdami wynikającego z prawa jazdy wystawionego przez inne państwo członkowskie i w związku z tym jego ważności, gdy jego posiadaczowi cofnięto uprawnienie do kierowania po wydaniu mu tego prawa jazdy jako sankcję za naruszenie stwierdzone przed tą datą.

F. Weber argumentował powołując się na dotychczasowe orzecznictwo (postanowienia: z dnia 6 kwietnia 2006 r. w sprawie C-227/05 Halbritter, z dnia 28 września 2006 r. w sprawie C-340/05 Kremer), że państwo członkowskie może odmówić uznania prawa jazdy wydanego przez inne państwo członkowskie tylko na podstawie zachowania, które nastąpiło po tym wydaniu.

Trybunał przypomniał, że art. 1 ust. 2 dyrektywy przewiduje wzajemne uznawanie, bez jakichkolwiek formalności, praw jazdy wydawanych przez państwa członkowskie. Przepis ten nakłada na państwa członkowskie jasne i wyraźne zobowiązanie, które nie pozostawia żadnego zakresu uznania w odniesieniu do działań, które należy podjąć w celu zastosowania się do niego (zob. podobnie wyrok z dnia 29 października 1998 r. w sprawie C-230/97 Awoyemi, Rec. s. I - 6781, pkt 41 i 42; ww. wyroki w sprawach: Kapper, pkt 45, Wiedemann i Funk, pkt 50, Zerche i in., pkt 47).

Zaznaczył jednak, że przepisy art. 8 ust. 2 i 4 dyrektywy 91/439 w pewnych okolicznościach pozwalają państwom członkowskim na stosowanie ich uregulowań krajowych w sprawie ograniczenia, zawieszenia, cofnięcia i unieważnienia prawa jazdy w stosunku do wszystkich posiadaczy praw jazdy mających normalne miejsce zamieszkania na ich terytorium oraz na odmowę uznania ważności prawa jazdy wydanego osobie w innym państwie członkowskim, wobec której zastosowano jeden z tych środków.

Trybunał ustalił, że w dniu, w którym F. Weber uzyskał czeskie prawo jazdy, czyli 18 listopada 2004 r., podlegał on tymczasowemu zawieszeniu niemieckiego prawa jazdy orzeczonemu dnia 17 listopada 2004 r. na okres jednego miesiąca, które stało się ostateczne w dniu 4 grudnia 2004 r. Po uzyskaniu czeskiego prawa jazdy w dniu 17 marca 2005 r. cofnięto mu uprawnienie do kierowania. Ponadto jest bezsporne, że okoliczności uzasadniające zarówno tymczasowe zawieszenie, jak i cofnięcie uprawnień do kierowania wobec F. Webera zostały stwierdzone w dniu 18 września 2004 r., tj. przed datą wydania czeskiego prawa jazdy.

Zdaniem ETS w ww. okolicznościach faktycznych nie można uznać, że dyrektywa 91/439 nakłada obowiązek uznania ważności prawa jazdy wydanego w innym państwie członkowskim.

Nawiązując do swoich wcześniejszych orzeczeń, na które powoływał się F. Weber, Trybunał stwierdził, że dotyczyły one innych okoliczności faktycznych i z tego względu wykład-

nia przepisów dyrektywy w nich dokonana nie może znaleźć zastosowania w omawianej sprawie.

Trybunał przypomniał, że w czasie, kiedy F. Weber uzyskał czeskie prawo jazdy, zastosowano wobec niego środek, przyjęty przez właściwe organy niemieckie, polegający na tymczasowym zawieszeniu niemieckiego prawa jazdy. Ponadto po wydaniu czeskiego prawa jazdy zastosowano wobec niego środek polegający na cofnięciu uprawnienia do kierowania sankcjonujący te same okoliczności jak te, które uzasadniały środek polegający na tymczasowym zawieszeniu.

W opinii ETS „w takiej sytuacji należy uznać uprawnienie właściwych organów i sądów państwa członkowskiego do odmowy uznania ważności prawa jazdy uzyskanego w innym państwie członkowskim przez osobę podlegającą tymczasowemu zawieszeniu prawa jazdy w pierwszym państwie członkowskim na podstawie przepisów dyrektywy 91/439, a w szczególności jej art. 8 ust. 4, w sposób bezwzględny i ostateczny, jeżeli po środku polegającym na tymczasowym zawieszeniu następuje środek polegający na cofnięciu uprawnienia do kierowania sankcjonujący te same okoliczności (zob. podobnie postanowienie z dnia 3 lipca 2008 r. w sprawie C-225/07 Möglinger, pkt 41). Okoliczność, że środek polegający na cofnięciu uprawnienia do kierowania został zarządzony po dniu wydania nowego prawa jazdy, jest w tym zakresie bez znaczenia, ponieważ przyczyny uzasadniające taki środek istniały już w tym samym dniu (zob. a contrario ww. wyrok w sprawie Kapper, pkt 74).”

Trybunał podkreślił, że dokonanie innej wykładni podważyłoby efektywność uprawnień państwa członkowskiego, przewidzianych w art. 8 ust. 4 akapit pierwszy dyrektywy 91/439, do odmowy uznania ważności prawa jazdy wydanego przez inne państwo członkowskie osobie, która na jego terytorium podlega środkowi polegającemu na cofnięciu uprawnienia do kierowania. Ponadto zachęcałoby sprawców podlegających takiemu środkowi do niezwłocznego zwrócenia się do innego państwa członkowskiego w celu uniknięcia administracyjnych lub karnych konsekwencji dokonanych przez nich przewinień drogowych i ostatecznie niszczyłoby zaufanie, na jakim opiera się system wzajemnego uznawania praw jazdy.

Ostatecznie Trybunał udzielił następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne:

Artykuł 1 ust. 2 i art. 8 ust. 2 i 4 dyrektywy Rady 91/439/EWG z dnia 29 lipca 1991 r. w sprawie praw jazdy zmienionej rozporządzeniem (WE) nr 1882/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 września 2003 r. należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwiają się one temu, aby państwo członkowskie odmówiło na swym terytorium uznania uprawnienia do kierowania pojazdami wynikającego z prawa jazdy wydanego przez inne państwo członkowskie osobie, wobec której na terytorium pierwszego państwa członkowskiego zastosowano środek polegający na cofnięciu uprawnienia do kierowania, mimo że został on zarządzony po wydaniu tego prawa jazdy, jeżeli to ostatnie prawo jazdy zostało uzyskane w okresie obowiązywania środka polegającego na zawieszeniu prawa jazdy wydanego w pierwszym państwie członkowskim i zarówno ten środek, jak i to cofnięcie są uzasadnione przyczynami istniejącymi w dniu wydania drugiego prawa jazdy.

Pełny tekst wyroku w j. polskim:

<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=pl&newform=newform&alljur=alljur&jurcdj=jurcdj&jurtpi=jurtpi&jurtfp=jurtfp&alldocrec=alldocrec&docj=docj&docor=docor&docop=docop&docav=docav&docsom=docsom&docinf=docinf&alldocnrec=alldocnrec&docnoj=docnoj&docnoor=docnoor&radtype=on&typeord=ALL&docnodecision=docnodecision&allcommjo=allcommjo&affint=affint&affclose=affclose&numaff=C-1%2F07&ddatefs=&mdatefs=&ydatefs=&ddatefe=&mdatefe=&ydatefe=&nomusuel=&domaine=&mots=&resmax=100&Submit=Szukaj>

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 stycznia – 30 czerwca 2009 r.

Książki:

1. Grzelak A., Ostropolski T., *Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych*, tom XI, część 1, Warszawa 2009.
2. *Organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości ochrona interesów finansowych Wspólnoty Europejskiej. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej Warszawa, 15-17 listopada 2007 r.*, red. C. Nowak, Warszawa 2008;

Artykuły:

1. Banach-Gutierrez J., *Idea wspólnej procedury karnej w Unii Europejskiej*, Jurysta Nr 1/2009;
2. Banach-Gutierrez J., *Miejsce sądów krajowych w systemie sędziowskim UE*, Jurysta Nr 3-4/2009;
3. Belfiore R., *Movement of Evidence in the EU: The Present Scenario and Possible Future Developments*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice Nr 1/2009;
4. Czarnecki P., Matukin A., *Terytorialny aspekt obowiązywania ustawy karnej procesowej*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, z. 1/2009;
5. Groenhuijsen M. S., Pemberton A., *The EU Framework Decision for Victims of Crime: Does Hard Law Make a Difference?*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice Nr 1/2009;
6. Hermeliński W., Nita B., *Prawo do obrony w transgranicznym postępowaniu karnym. Koncepcja obrońcy europejskiego*, Palestra Nr 5-6/2009;
7. Kardas P., *O kolizjach między przepisami stanowiącymi wynik implementacji decyzji ramowych a umowami międzynarodowymi*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, z. 1/2009;
8. Kierzyńska R., Ostropolski T., *Znaczenie pojęć „miejsce zamieszkania” oraz „pobyt” w procedurze ENA – glosa do wyroku ETS z 17.07.2008 r. w sprawie C-66/08 Kozłowski*, Europejski Przegląd Sądowy Nr 1/2009;

9. Klejnowska M., *Pytanie prawne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w sprawie karnej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego nr 53, Seria Prawnicza, Prawo, Rzeszów 2009;
10. Koncewicz T. T., *Trybunał Sprawiedliwości v. sądy krajowe. O sądowej polityce, jurysdykcyjnych wyborach i wspólnotowym dialogu kontrolowanym* (cz. I i II), *Palestra* Nr 3-4/2009 i 5-6/2009;
11. Koncewicz T., T., Mering L., Pchałek M., *Prawo karne UE instrumentem ochrony środowiska*, *Europejski Przegląd Sądowy* Nr 5/2009;
12. Kruszyński P., Pawelec Sz., *Europejski kodeks postępowania karnego*, *Przegląd Sądowy* Nr 1/09;
13. Krzysztofiuk G., *Decyzja ramowa jako środek wdrażania zasady wzajemnego uznawania decyzji organów sądowych w Unii Europejskiej*, *Prokurator* Nr 1/2009;
14. Lach A., *Model wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych w Unii Europejskiej*, *Państwo i Prawo* Nr 6/2009;
15. Paprzycki L.K., *Prokurator Europejski – organ europejskiego postępowania karnego*, *Palestra* Nr 3-4/2009;
16. Szwarc-Kuczer M., *Harmonizacja znamion przestępstw i kar w Traktacie z Lizbony*, *Europejski Przegląd Sądowy* Nr 5/2009;
17. Wąsek-Wiaderek M., *The Possible Legal Position of OLAF with Regard to the Polish Criminal Procedure*, *eucri* nr 3-4/2008.